

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Elena Normantaitė

Sociologijos studijų programa
magistro darbas

**Jaunų suaugusiųjų gyvenimo trajektorijos Vilniuje: keliai į
nuosavą būstą**

Darbo vadovė: Dr. Dalia Čiupailaitė-Višnevskia

Vilnius
2026

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
IVADAS.....	5
1. GYVENIMO EIGOS PERSPEKTYVA IR BŪSTO PASIRINKIMAS	8
1.1. Gyvenimo eigos perspektyva ir jos taikymas būsto sociologiniuose tyrimuose	8
1.2. Būsto keliai gyvenimo eigos perspektyvoje	10
1.3. Subjektyvi namų reikšmė būsto sociologijoje	12
1.4. Jaunų suaugusiųjų apsirūpinimas būstu Lietuvoje	14
1.4.1. Jaunų suaugusiųjų karta ir būsto keliai.....	14
1.4.2. Lietuvos būsto sistema ir nuosavybės norma	17
2. TYRIMO METODIKA	20
2.1. Tyrimo metodas.....	20
2.2. Tyrimo dalyvių atranka ir imtis.....	20
2.3. Duomenų analizė.....	22
2.4. Tyrimo ribotumai	22
3. TYRIMO REZULTATAI	24
3.1. Būsto keliai formuojasi per gyvenimo perėjimus, grįžimus į šeimos namus ir struktūrinius apribojimus	24
3.1.1. Šeimos namai kaip atrama, prie kurios nuolat grįžtama	25
3.1.2. Išėjimas iš tėvų namų kaip namų pojūčio praradimas ir paieška	26
3.1.3. Nuomos laikotarpis kaip balansavimas tarp savarankiškumo ir išorinių apribojimų	28
3.1.4. Kraustymasis kaip sąmoningas naujovės ir pokyčio siekis.....	30
3.2. Nuosavo būsto siekis formuojasi per stabilumo paieškas, partnerystę ir šeimos paramą ...	31
3.2.1. Nuosavo būsto poreikis kaip reakcija į laikinumą ir stabilumo siekis	31
3.2.2. Šeimos kapitalas kaip struktūrinis veiksnys kelyje į būsto nuosavybę	33
3.2.3. Partnerystė kaip finansinis ir normatyvinis veiksnys būsto įsigijimo procese	34
3.3. Ankstesnės būsto patirtys formuoja nuosavo būsto pasirinkimus, lūkesčius ir namų sampratą	36
3.3.1. Ankstesnės būsto patirtys kaip nuosavo būsto kriterijų pagrindas.....	36
3.3.2. Būsto lokacija kaip tapatybės ir emocinio atpažinimo klausimas	38
3.3.3. Nuosavas būstas kaip kontrolės, tapatybės pokyčio ir namų jausmo erdvė.....	40
IŠVADOS	42
DISKUSIJA	43
BIBLIOGRAFIJA	45
PRIEDAI	50
1 priedas. Pusiaus struktūruoto giluminio interviu gairės.....	50

SANTRAUKA

Šiame darbe siekiama išsiaiškinti, kaip jaunų suaugusiųjų gyvenimo trajektorijos formuoja kelius į nuosavą būstą Vilniuje. Darbe pristatoma gyvenimo eigos perspektyva ir jos taikymas sociologiniuose būsto tyrimuose. Aptariama būsto kelių perspektyva ir subjektyvi namų reikšmė sociologijoje. Apžvelgiama Lietuvos būsto sistema, jaunų suaugusiųjų apsirūpinimo būstu iššūkiai, nuosavybės norma ir šeimos vaidmuo jaunų žmonių būsto keliuose. Atliktas empirinis kokybinis tyrimas, kurio metu atlikta 13 pusiau struktūruotų giluminių interviu su 1990–2000 metais gimusiais jaunais suaugusiais, įsigijusiais nuosavą būstą Vilniaus mieste. Interviu duomenys analizuoti taikant teminę analizę.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad jaunų suaugusiųjų būsto keliai yra nelinijiniai ir apima pasikartojančius grįžimus į šeimos namus, nuomos laikotarpius, dažnai suvokiamus kaip laikinus ir nestabilius. Sprendimą įsigyti nuosavą būstą skatino nuovargis dėl laikinumo, šeimos finansinė parama ir partnerystės stabilizavimasis. Nuosavas būstas buvo suvokiamas kaip ilgalaikės partnerystės ir santykių raidos dalis, siejama su stabilumu, bendros ateities ir šeimos kūrimu. Ankstesnės gyvenamosios patirtys formavo lūkesčius lokacijai, aplinkai ir namų sampratai. Namų jausmas nuosavame būste formavosi palaipsniui. Būsto nuosavybė siejama su stabilumu, kontrolės, saugumo ir brandos pojūčiais. Tyrimas rodo, kad nors nuosavybė Lietuvoje išlieka normatyviu gyvenimo tikslu, galimybės šį tikslą pasiekti yra nevienodos ir stipriai priklausančios nuo šeimos paramos bei partnerystės.

Raktažodžiai: jauni suaugusieji, gyvenimo trajektorijos, būsto keliai, nuosavas būstas, gyvenimo eigos perspektyva, Vilnius, jaunimas, būsto sociologija.

SUMMARY

This thesis aims to examine how young adults' life trajectories shape pathways to homeownership in Vilnius. The thesis introduces the life course perspective and its application in sociological housing research. It discusses the housing pathways perspective and the subjective meaning of home in sociology. The Lithuanian housing system, challenges of housing access among young adults, the norm of homeownership, and the role of family in young people's housing pathways are also reviewed. An empirical qualitative study was conducted, consisting of 13 semi-structured in-depth interviews with young adults born between 1990 and 2000 who had acquired owner-occupied housing in the city of Vilnius. The interview data were analyzed using thematic analysis.

The findings revealed that young adults' housing pathways are non-linear and include repeated returns to the parental home as well as periods of renting, which were often perceived as temporary and unstable. The decision to acquire owner-occupied housing was encouraged by fatigue from temporariness, financial support from family, and the stabilization of romantic partnerships. Homeownership was perceived as part of a long-term partnership and relationship development, associated with stability, a shared future, and family formation. Previous housing experiences shaped expectations regarding housing location, environment, and the understanding of home, while the feeling of home in owner-occupied housing developed gradually. Homeownership was associated with feelings of stability, control, security, and adulthood. The study shows that although homeownership remains a normative life goal in Lithuania, opportunities to achieve it are unequal and strongly dependent on family support and partnership.

Keywords: young adults, life trajectories, housing pathways, homeownership, life course perspective, Vilnius, youth, sociology of housing.

IVADAS

Jaunų žmonių galimybės įsigyti nuosavą būstą mažėja daugelyje Europos šalių. Augančios kainos, nestabili darbo rinka ir menkai išvystytas nuomos sektorius verčia jaunos suaugusius ilgiau gyventi tėvų namuose, dažniau grįžti pas šeimą ar atidėti savarankiško gyvenimo pradžią (OECD, 2023; Forrest, 2012). Lietuva šiame kontekste išsiskiria aukštu privačios nuosavybės rodikliu: 2025 metais 86,5 procentai gyventojų gyvena nuosavame būste (Eurostat, 2025). Lietuvoje nuosavas būstas yra socialiai laukiamas gyvenimo žingsnis, siejamas su branda ir stabilumu (Segalovičius, 2021). Registrų centro (2025) duomenys rodo, kad Vilniuje 25–35 metų amžiaus grupė 2024 metais sudarė didžiausią dalį fizinių asmenų hipotekos sandorių, beveik 44 procentus. Tuo pat metu būsto kainos augo sparčiau nei pajamos, o nuomos sektorius išliko menkai reglamentuotas ir nestabilus. Nors nuosavas būstas Lietuvoje tebėra normatyvus gyvenimo tikslas ir jauni suaugusieji Vilniuje išlieka aktyvūs būsto rinkos dalyviai, galimybės šį tikslą pasiekti yra nevienodos ir priklauso nuo šeimos paramos, partnerystės ir kitų struktūrinių aplinkybių.

Ką reiškia turėti savo namus? Namai dažnai laikomi savaime suprantama kasdienio gyvenimo dalimi, tačiau sociologijoje namai suprantami kaip erdvė, kurioje susipina materialinė, emocinė ir socialinė patirtis (Mallett, 2004; Dupuis ir Thorns, 1998). Subjektyvi būsto reikšmė tampa ypač svarbi analizuojant jaunų suaugusiųjų būsto kelius – nuosavas būstas žymi suaugystės etapą. Šiame darbe nuosavas būstas suprantamas kaip nuosavybės teise valdomas ir paties savininko gyvenamas būstas.

Jaunų žmonių būsto keliai sociologijoje analizuojami pasitelkiant skirtingas teorines perspektyvas. Būsto karjeros perspektyva orientuojasi į objektyviai išmatuojamus pokyčius, tokius kaip nuosavybės statusą, pajamas, šeimos formavimąsi ir judėjimą būsto rinkoje (Baker et al., 2026). Šis požiūris susilaukė kritikos dėl pernelyg linijinio modelio, kuris nepakankamai atsižvelgia į subjektyvią būsto patirtį ir šiuolaikinių jaunų suaugusiųjų gyvenimo trajektorijų sudėtingumą. Kaip atsakas į šiuos ribotumus plėtojama būsto kelių perspektyva (Clapham, 2002, 2005) siūlo platesnį analizės modelį. Ši perspektyva leidžia nagrinėti, kokią reikšmę būstas įgyja individo gyvenime, kaip formuojasi namų samprata ir kokį vaidmenį būsto keliuose atlieka socialiniai santykiai ir skirtingos gyvenimo patirtys. Šiame darbe būsto kelių perspektyva pasitelkiama siekiant jaunų žmonių būsto sprendimus analizuoti kaip procesą, susijusį su tapatybe, gyvenimo eiga ir socialiniais ryšiais.

Aktualumas. Nepaisant augančio susidomėjimo jaunimo būsto klausimais Europoje, Lietuvoje jaunų žmonių apsirūpinimo būstu tema subjektyvių patirčių aspektu vis dar tyrinėjama gana fragmentiškai. Nors egzistuoja tyrimų, analizuojančių būsto politiką, įperkamumą, struktūrinius apsirūpinimo būstu veiksnius, subjektyvios jaunų suaugusiųjų patirtys nagrinėjamos mažiau. Dauguma esamų tyrimų remiasi kiekybiniais duomenimis arba orientuojasi į būsto politikos analizę ir socialinės stratifikacijos aspektus (Brazienė, 2018; Žilys, 2018; Aidukaitė, 2024). Šiuo darbu

siekiama prisidėti prie jaunų suaugusiųjų apsirūpinimo būstu tyrimų, atskleidžiant subjektyvias būsto patirtis ir kelio į nuosavą būstą interpretacijas.

Darbo argumentas. Jaunų suaugusiųjų būsto keliai Vilniuje atskleidžia įtampą tarp siekio kurti savarankišką gyvenimą ir priklausomybės nuo šeimos paramos, o partnerystė ir nuosavas būstas šiose trajektorijose tampa stabilumo ir brandos simboliais.

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti, kaip gyvenimo trajektorijos formuoja jaunų suaugusiųjų kelią į nuosavą būstą Vilniuje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti, kaip gyvenimo įvykiai ir pokyčiai lėmė persikraustymus ir būsto kaitą iki nuosavo būsto įsigijimo.
2. Atskleisti, kokie veiksniai paskatino ir sudarė sąlygas priimti sprendimą įsigyti nuosavą būstą.
3. Atskleisti, kaip ankstesnės gyvenamosios vietos patirtys paveikė lūkesčius ir kriterijus renkantis nuosavą būstą.

Duomenys rinkti atlikus pusiau struktūruotus giluminius interviu su 13 tyrimo dalyvių, 1990–2000 metais gimusių asmenų, įsigijusių nuosavą būstą Vilniuje. Kokybinis metodas pasirinktas siekiant atskleisti subjektyvias patirtis ir reikšmes. Duomenys analizuoti taikant teminę analizę (Braun ir Clarke, 2022).

Darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmojoje darbo dalyje pristatomas teorinis pagrindas. Aptariama gyvenimo eigos perspektyva ir jos taikymas būsto sociologiniuose tyrimuose, remiantis gyvenimo eigos teorija (Elder, 1998). Toliau aprašomos būsto karjeros ir būsto kelių perspektyvos (Clapham, 2002, 2005), bei aptariama subjektyvi namų reikšmė sociologijoje. Taip pat apžvelgiama jaunų suaugusiųjų apsirūpinimo būstu situacija Lietuvoje, pristatant Lietuvos būsto sistemos kontekstą, vyraujančią nuosavybės normą ir šeimos vaidmenį jaunų žmonių būsto keliuose.

Antrojoje darbo dalyje pristatoma kokybinio tyrimo metodika ir tyrimo eiga. Tyrimui atlikti pasirinktas pusiau struktūruotas giluminis interviu, naudojant pagal tyrimo tikslą sudarytas interviu gaires. Duomenų rinkimo etape atlikta 13 interviu su 1990–2000 metais gimusiais jaunais suaugusiais, įsigijusiais nuosavą būstą Vilniaus mieste. Atrankos metodas – tikslinė atranka. Interviu duomenys analizuoti taikant teminę analizę pagal Braun ir Clarke (2022). Teminės analizės metu pagal tyrimo uždavinius išskirtos trys pagrindinės temos: „Būsto keliai formuojasi per gyvenimo perėjimus, grįžimus į šeimos namus ir struktūrinius apribojimus“, „Nuosavo būsto siekis formuojasi per stabilumo paieškas, partnerystę ir šeimos paramą“ ir „Ankstesnės būsto patirtys formuoja nuosavo būsto pasirinkimus, lūkesčius ir namų sampratą“.

Trečiojoje darbo dalyje pristatomi tyrimo rezultatai ir jų interpretacija, remiantis tyrimo dalyvių interviu duomenimis. Darbo pabaigoje pateikiamos empirinio tyrimo išvados ir diskusija, kurioje tyrimo rezultatai siejami su moksline literatūra, aptariami tyrimo ribotumai ir galimos tolimesnės

tyrimų kryptys.

1. GYVENIMO EIGOS PERSPEKTYVA IR BŪSTO PASIRINKIMAS

1.1. Gyvenimo eigos perspektyva ir jos taikymas būsto sociologiniuose tyrimuose

Šiame skyriuje pristatoma gyvenimo eigos perspektyva kaip pagrindinis šio darbo teorinis rėmas. Aptariami keturi Elder (1998) suformuluoti principai ir jų taikymas būsto sprendimų analizei. Skyriuje pristatomas individualizacijos procesas kaip kontekstas, padedantis suprasti, kodėl jaunų žmonių būsto trajektorijos tampa vis mažiau linijinės ir vis labiau priklausomos nuo individualių pasirinkimų.

Gyvenimo eigos perspektyva (Elder, 1998) socialiniuose moksluose nagrinėja tarpusavyje susipynusias gyvenimo trajektorijas, tokias kaip darbo karjera ir šeimos kelias, kurios kinta priklausomai nuo besikeičiančių aplinkybių ir galimybių. Elder (1998, p. 1) suformulavo centrinę gyvenimo eigos perspektyvos prielaidą – „besikeičiantys gyvenimai keičia raidos trajektorijas“ (angl. „*changing lives alter developmental trajectories*“). Taikant šią prieigą būsto tyrimų kontekste, nuosavo būsto įsigijimas gali būti suprantamas kaip vienas iš perėjimų plačioje gyvenimo trajektorijoje, susijusioje su šeima, darbu ir asmenine tapatybe. Gyvenimo eigos perspektyva padeda atskleisti, kaip skirtingi gyvenimo įvykiai – studijos, išėjimas iš tėvų namų, partnerystė, darbo stabilizacija ar šeimos kūrimas – tarpusavyje susijungia į platesnę gyvenimo trajektoriją, kurioje formuojasi sprendimas įsigyti nuosavą būstą.

Elder (1998) apibrėžia keturis pagrindinius gyvenimo eigos teorijos principus, kurie yra svarbūs šiam darbui.

Pirmasis – istorinis laikas ir vieta (angl. *historical time and place*). Šio principo esmė yra ta, kad „individų gyvenimo eiga yra įterpta į ir formuojama istorinių laikų bei vietų, kurias jie patiria per savo gyvenimą“ (Elder, 1998, p. 3). Vilniuje augusi karta formavosi specifiniame posovietinės transformacijos kontekste, kuriam būdingi spartūs ekonominiai, urbanistiniai ir socialiniai pokyčiai. Po 1990-ųjų metų miestas perėjo iš planinės į rinkos ekonomiką, sparčiai vystėsi nekilnojamojo turto rinka, augo socialinė diferenciacija, taip pat keitėsi gyvenimo normos ir būsto suvokimas (Krupickaitė, 2014; Burneika et al., 2019; Ubarevičienė ir Burneika, 2015). Be to, masinė būsto privatizacija sustiprino nuosavo būsto kaip socialinio stabilumo simbolio reikšmę Lietuvoje (Aidukaitė et al., 2025).

Antrasis principas – laikas gyvenime (angl. *timing in lives*). Elder (1998, p. 3) teigia, kad „raidos poveikis gyvenimo perėjimų ar įvykių grandinei priklauso nuo to, kada jie įvyksta žmogaus gyvenime“. Kitaip tariant, nuosavo būsto įsigijimas individams turi skirtingą, individualią reikšmę. Clark ir Davies Withers (2009) nustatė, kad šeimos pagausėjimas gerokai padidina tikimybę keisti gyvenamąją vietą, o Clark ir Huang (2003), jog Didžiojoje Britanijoje vaiko gimimas yra vienas iš labiausiai persikraustymą skatinančių veiksnių. Mulder ir Wagner (2001), tyrę pirmojo būsto įsigijimą

Vakarų Vokietijoje ir Nyderlanduose, atskleidė, jog šeimos kūrimas skatina pirkti būstą, tačiau neretai būtent būsto paieškos tampa priežastimi, dėl kurios žmonės sąmoningai atideda santuoką ar tėvystę. Sprendimas keisti gyvenamąją vietą yra glaudžiai susijęs su kitais gyvenimo perėjimais, ypač šeimos kūrimu. Nuo laiko priklauso ir patirties prasmė, nes tas pats perėjimas skirtinguose gyvenimo etapuose turi skirtingą reikšmę (Elder, 1994).

Trečiasis principas – susieti gyvenimai (angl. *linked lives*). Elder (1998) teigia, kad žmonių gyvenimai yra glaudžiai susiję su kitais žmonėmis, todėl svarbūs sprendimai dažnai priklauso ne tik nuo paties žmogaus, bet ir nuo jo artimųjų. Jaunų žmonių sprendimus dėl būsto gali veikti tėvų finansinė padėtis, šeimos parama, partnerio požiūris ar ankstesnės artimųjų patirtys. Tokie gyvenimo pokyčiai kaip studijų pabaiga, darbo pradžia, partnerystė ar vaikų susilaukimas dažnai vyksta kartu ir daro įtaką vieni kitiems (Carr, 2018). Būsto sprendimai dažnai priimami kartu su partneriu ar šeima, taigi ir galimybės įsigyti nuosavą būstą priklauso ne tik nuo asmeninių pastangų, bet ir nuo artimų socialinių ryšių.

Ketvirtasis principas – žmogaus veiksnumas (angl. *human agency*). Elder (1998, p. 4) apibrėžia jį taip: „individai kuria savo gyvenimo eigą per pasirinkimus ir veiksmus, kuriuos atlieka istorijos ir socialinių aplinkybių suteiktose galimybėse ir apribojimuose“ (angl. „*individuals construct their own life course through the choices and actions they take within the opportunities and constraints of history and social circumstances*“). Evans (2007) šią sąveiką apibūdina kaip ribotą veiksnumą (angl. *bounded agency*): individai turi praeities patirtį ir įsivaizduojamas ateities galimybes, kurios formuoja jų veiksmus dabartyje, tačiau jų pasirinkimai yra veikiami struktūrinių galimybių ir apribojimų.

Reikšmingas sąvokų skirtumas tarp trajektorijų ir perėjimų (Elder, 1998). Trajektorija (angl. *trajectory*) reiškia ilgalaikę gyvenimo kryptį tam tikroje srityje – švietimo, darbo ar šeimos. Perėjimai (angl. *transitions*) yra konkretūs įvykiai ar pokyčiai šiose trajektorijose, pavyzdžiui, santuoka, vaiko gimimas, darbo pasikeitimas ar pirmojo būsto įsigijimas. Teigiama, kad vaiko gimimas didina persikraustymo tikimybę, o persikraustymas į naują būstą siejasi su vaisingumo padidėjimu per pirmuosius metus (Kulu ir Steele, 2013). Elder (1998, p. 2) pabrėžia, kad gyvenimo perėjimai yra trajektorijų dalis, suteikianti jiems savitą reikšmę. Taigi būsto įsigijimą galima laikyti perėjimu, kuris įgyja reikšmę platesnio gyvenimo kontekste. Jis gali žymėti savarankiškumo siekį, šeimos kūrimo etapą. Jauni žmonės gali vienoje gyvenimo srityje pasiekti savarankiškumą, tuo pat metu išlikdami priklausomi kitoje. Šiame darbe savarankiškumas suprantamas kaip subjektyviai suvokiamas perėjimas į stabilesnį ir autonomiškesnį gyvenimo etapą, kuris nebūtinai reiškia visišką ekonominę nepriklausomybę nuo šeimos. Būsto įsigijimas taip pat gali būti suprantamas kaip stabilumo siekis. Stabilumas šiame darbe suprantamas kaip gyvenimo tęstinumo, saugumo ir nuspėjamumo pojūtis, siejamas tiek su materialinėmis sąlygomis, tiek su galimybe kontroliuoti savo gyvenamąją aplinką ir kasdienės praktikas. Šiame darbe laikomasi Elder (1998, p. 3) pastebėjimo, kad jau įvykę perėjimai

gali turėti ilgalaikių pasekmių ir daryti įtaką vėlesniems perėjimams, nes jie neegzistuoja atskirai nuo platesnio gyvenimo konteksto. Gyvenimo eigos perspektyva yra jautri tam, kaip ankstyvesni perėjimai formuoja vėlesnius (Elder, 1994). Laikantis šios perspektyvos, ankstesnės gyvenamojo būsto patirtys, nuomos laikotarpiai ir tėvų namų aplinka gali tiesiogiai formuoti tai, ko žmogus tikisi iš nuosavo būsto.

Tradicinėse visuomenėse gyvenimo eiga buvo labiau nuspėjama – socialinę padėtį, šeimos vaidmenis ar gyvenimo kryptį dažnai nulėmė klasė, lytis ar šeima. Tačiau vėlyvojo modernumo visuomenėje šie stabilūs modeliai silpnėja, todėl individai turi patys kurti savo gyvenimo trajektorijas ir priimti sprendimus dėl darbo, santykių, šeimos ar būsto (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002). Šiuolaikinėje visuomenėje individas turi nuolat kurti savo biografiją, nes gyvenimo kelias nebėra savaime duotas (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002). Socialinės problemos vis dažniau suvokiamos kaip individualios atsakomybės klausimai (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002). Kitaip tariant, struktūriniai sunkumai – nesaugumas darbo rinkoje, būsto įperkamumo iššūkiai – tampa individualiomis problemomis, kurias žmogus turi spręsti pats. Autoriai taip pat pabrėžia, kad individualizacija nereiškia, jog žmonės tampa visiškai atsieti nuo kitų. Nors gyvenimo trajektorijos tampa individualesnės ir mažiau linijinės, individai išlieka priklausomi nuo socialinių santykių, institucijų ir šeimos paramos. Individualizacija vyksta kartu su didėjančiu nesaugumu ir neapibrėžtumu, todėl žmonės yra priversti nuolat prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002).

Gyvenimo eigos perspektyva akcentuoja biografinių pasakojimų ir subjektyviai suvokiamos gyvenimo patirties svarbą (Elder et al., 2003), todėl šiame darbe papildomai pasitelkiama būsto kelių perspektyva Clapham (2002, 2005), padedanti išsiaiškinti, kaip ankstesnės patirtys įgyja prasmes besikeičiant gyvenimo etapams.

1.2. Būsto keliai gyvenimo eigos perspektyvoje

Šiame skyriuje pristatomas būsto kelių perspektyvos teorinis pagrindas ir jo santykis su ankstesne būsto karjeros samprata. Aptariama, kuo šios dvi perspektyvos skiriasi ir kaip būsto kelių perspektyva leidžia analizuoti subjektyvią namų reikšmę. Skyriuje taip pat pristatomos Bourdieu kapitalų teorijos sąsajos su jaunų suaugusiųjų galimybėmis būsto rinkoje.

Būsto tyrimuose plačiai naudojamos dvi tarpusavyje susijusios, tačiau skirtingas teorines prielaidas turinčios sąvokos – būsto karjera (angl. *housing career*) ir būsto keliai (angl. *housing pathways*) (Clapham, 2002, 2005; Skobba, 2023). Abi jos siekia paaiškinti, kaip individai juda būsto sistemoje, tačiau skiriasi savo tyrimo objektu ir metodologinėmis prieigomis. Naujausioje literatūroje pabrėžiama, kad šios sąvokos atspindi skirtingas būsto tyrimų tradicijas – viena orientuojasi į struktūrinius ir objektyviai išmatuojamus gyvenimo pokyčius, kita – į subjektyvias patirtis, būsto reikšmes ir gyvenimo trajektorijų kompleksiskumą (Baker et al., 2026).

Būsto karjeros sąvoka kilo iš „būsto kopėčių“ (angl. „*housing ladder*“) idėjos pirmtakės, pagal kurią žmonių gyvenamojo būsto situacija buvo suvokiama kaip nuoseklus judėjimas aukštyn – nuo gyvenimo su tėvais, vėliau nuomos sektoriuje iki nuosavo būsto įsigijimo. Vėliau ši samprata buvo išplėtotą į būsto karjeros perspektyvą, siekiant geriau paaiškinti žmonių judėjimą tarp skirtingų būsto formų ir būsto „statusų“ gyvenimo eigoje. Ši prieiga daugiausia analizuoja objektyviai apibrėžiamus pokyčius – būsto nuosavybę, būsto seką laike, gyvenimo ciklo etapus, pajamas, šeimos formavimą, socialinę klasę ir mobilumą būsto rinkoje (Baker et al., 2026). Vis dėlto būsto karjeros perspektyva sulaukė reikšmingos kritikos, kadangi tradicinis šios teorijos modelis buvo pernelyg linijinis ir normatyvus. Jis rėmėsi prielaida, jog dauguma žmonių natūraliai juda link stabilios būsto nuosavybės, tačiau šiuolaikinės būsto rinkos pasižymi gerokai didesniu nestabilumu. Net ankstyvieji būsto karjeros tyrėjai fiksavo nuokrypius nuo normatyvinio modelio. Kendig (1990, cit. pg. Skobba, 2023, p. 487) parodė, kad būsto karjeros gali judėti aukštyn, žemyn ar į šalis, priklausomai nuo užimtumo, pajamų ir šeimos aplinkybių pokyčių. Pats Clapham šią perspektyvą kritikuoja dėl nepakankamo dėmesio platesniems struktūriniais procesams, tokiems kaip valstybės būsto politika, paveldimo turto svarba ar kartų nelygybė, taip pat dėl to, kad būsto karjerų perspektyva stipriai orientuojasi į objektyvius rodiklius ir nepakankamai analizuoja subjektyvią būsto patirtį. (Clapham, 2005).

Būtent kaip atsakas į šiuos ribotumus ir buvo plėtojama būsto kelių perspektyva (Clapham, 2002, 2005). Šis požiūris siūlo platesnį ir labiau interpretacinį būsto analizės modelį. Būsto kelių požiūriu galima analizuoti ne tik tai, kokiame būste žmogus gyvena ar kaip keičiasi jo būsto statusas, bet ir tai, kokią reikšmę būstas turi individo gyvenime, kaip formuojasi „namų“ samprata (Baker et al., 2026). Akcentuojama, kad būsto trajektorijos gali būti nestabilios ir priklausomos nuo individualių gyvenimo aplinkybių bei socialinio konteksto. Nepaisant teorinio lankstumo, būsto kelių perspektyva taip pat sulaukia kritikos. Viena pagrindinių problemų – konceptualinis neapibrėžtumas, turintis praktinių pasekmių. Dalis tyrimų šias dvi sąvokas vartoja kaip sinonimus, kita dalis jas priešina, o tai apsunkina teorijos plėtrą (Skobba, 2023). Dėl didelio dėmesio subjektyvioms reikšmėms ir individualioms istorijoms šią prieigą sunkiau taikyti kiekybiniuose tyrimuose ar formuojant būsto politiką (Baker et al., 2026).

Visgi abi perspektyvos yra viena kitą papildančios, kadangi būsto karjeros prieiga leidžia nagrinėti struktūrinę nelygybę ir ilgalaikius pokyčius, o būsto keliai padeda giliau suprasti individualias patirtis (Baker et al., 2026). Clapham vėliau tai patvirtina empiriškai: tyrime su jaunais žmonėmis Jungtinėje Karalystėje nustatė, kad jų aspiracijos ir suvokimai formavo būsto kelius ne mažiau nei struktūrinės sąlygos (Clapham et al., 2014). Pavyzdžiui, dalis jaunų žmonių sąmoningai rinkosi brangesnį nuomojamą būstą, o ne pigesnį, kuris leistų greičiau sukaupti pradinį įnašą nuosavam būstui. Būsto keliai negali būti paaiškinami vien objektyviais rodikliais.

Clapham (2005, p. 27) būsto kelią apibrėžia kaip laikui ir erdvei būdingus sąveikų bei praktikų, susijusių su gyvenamąja vieta ir namais, modelius. Pasak Claphamo (2005, p. 27), tai analitinė sistema, leidžianti būsto patirtį suvokti kaip dinamišką ir daugialypį reiškinių. Būsto kelių perspektyvos taikymas atskleidžia, kad kiekvienas namų ūkis pasižymi unikalia patirtimi, kurios neįmanoma prilyginti bendroms taisyklėms (Clapham, 2002).

Būsto kelių perspektyvoje detalios analizuojamos būsto ir asmens tapatybės sąsajos. Autoriaus teigimu, šiuolaikinėje visuomenėje būstas tampa vis svarbesne priemone saviraiškai ir siekiant trokštamo gyvenimo būdo (Clapham, 2005, p. 17). Nuosavybės statusas formuoja tiek paties asmens, tiek aplinkinių požiūrį į jį (Clapham, 2005, p. 30). Lietuvoje būsto nuosavybė yra socialiai įsitvirtinusi kaip savaime suprantamas gyvenimo sėkmės rodiklis, tuo tarpu nuoma vis dar suvokiama kaip laikinas ir ne toks patrauklus sprendimas (Segalovičius, 2021).

Clapham (2005, p. 27–32) teigia, kad būsto pasirinkimo procese pasitaiko „sankryžų“ – lūžio taškų, kuriuos lemia reikšmingi gyvenimo įvykiai, pavyzdžiui, santuoka, šeimos pagausėjimas, darbo pokyčiai, artimųjų netektys. Šie virsmai keičia subjektyvią būsto vertę žmogaus gyvenime. Autorius taip pat pabrėžia (2005, p. 26), jog skirtingi namų ūkio narių poreikiai reikalauja nuolatinio derinimo. Ši įžvalga aktuali analizuojant jaunų suaugusiųjų būsto įsigijimo procesą, kuris paprastai yra bendras poros ar šeimos sprendimas, neatsiejamas nuo tėvų pagalbos. Būtent šeimos kapitalas nulemia finansines galimybes ir tai, kokius būsto standartus ar vizijas jauni žmonės laiko priimtinais bei siektiniais (Clapham, 2005, p. 194).

Nors būsto kelių perspektyva leidžia analizuoti subjektyvias būsto reikšmes, ši prieiga mažiau dėmesio skiria nevienodoms galimybėms būsto rinkoje. Siekiant suprasti šeimos vaidmenį jaunų suaugusiųjų trajektorijose į nuosavą būstą, galima pasitelkti Bourdieu (1986) kapitalų teoriją. Ji teigia, kad individų galimybes gyvenime formuoja ekonominis, kultūrinis ir socialinis kapitalai. Ekonominis kapitalas apima materialinius išteklius ir finansines galimybes, socialinis kapitalas – socialinius ryšius ir prieinamos paramos tinklus, o kultūrinis kapitalas – žinias, normas, vertybes ir suvokimą apie „tinkamus“ gyvenimo pasirinkimus. Žvelgiant iš šios perspektyvos, jaunų suaugusiųjų kelią į nuosavą būstą galima analizuoti kaip procesą, glaudžiai susijusį su šeimos perduodamais ištekliais todėl jaunų suaugusiųjų trajektorijos į nuosavybę, net ir esant panašioms struktūrinėms sąlygoms, gali būti labai nevienodos.

1.3. Subjektyvi namų reikšmė būsto sociologijoje

Šiame skyriuje aptariama, ką namai reiškia žmogui subjektyviai. Nagrinėjama, kaip ankstesnės patirtys ir socializacija formuoja tai, ko žmogus ieško būste, kodėl nuosavas būstas dažnai siejamas su saugumo ir kontrolės jausmu, taip pat, kaip formuojasi „namų“ jausmas.

Būsto sociologijoje namų samprata nesibaigia ties būstu kaip materialiu ir ekonominiu objektu. Būstas suprantamas kaip socialinių, emocinių ir kultūrinių reiškinių erdvė. Analizuojant jaunų suaugusiųjų trajektorijas į nuosavą būstą svarbu atsižvelgti ir į tai, kaip formuojasi individualios būsto preferencijos, emocinis santykis su gyvenamąja vieta. Čia aktuali Bourdieu (1984) *habitus* samprata. Socializacijos proceso metu susiformuoja *habitus* – vidinių nuostatų, vertybių ir praktinių orientacijų sistema, kuri daro įtaką tam, kaip individai suvokia savo galimybes, kokį gyvenimo būdą laiko siektinu. Taigi, vaikystėje patirtos gyvenimo sąlygos ir šeimos perduotos praktikos tampa svarbiu pagrindu vėlesniems būsto pasirinkimams. Formuojamas supratimas, koks būstas laikomas siektinu. Skirtingose socialinėse aplinkose augę individai turės skirtingus lūkesčius dėl būsto dydžio, lokacijos, kokybės. Todėl jaunų suaugusiųjų trajektorijos į nuosavą būstą skiriasi ne tik dėl nevienodų finansinių galimybių, bet ir dėl skirtingų internalizuotų sampratų ir normų.

Namų reikšmė taip pat glaudžiai susijusi su žmogaus santykiu su vieta. Easthope (2004) pabrėžia, kad namai nėra tik fizinė struktūra, tai vieta, kurioje susipina socialiniai, emociniai ir psichologiniai ryšiai, ir būtent šios reikšmės kuria „namų“ pojūtį. Remdamasi Tuan (1980, cit. Easthope, 2004) darbais, autorė išskiria įsišaknijimo (angl. *rootedness*) ir vietos jausmo (angl. *sense of place*) sampratas. Įsišaknijimas reiškia natūralų, nesąmoningą ryšį su pažįstama aplinka, susiformavusį per ilgą laiką ir kasdienę rutiną. Vietos jausmas, priešingai, yra sąmoningai kuriamas santykis su vieta, reikalaujantis laiko ir aktyvių pastangų. Easthope (2004) pabrėžia, kad šiuolaikiniame pasaulyje, kuriame gyvenamosios vietos keičiasi dažniau, žmonės vis labiau kuria vietos jausmą sąmoningomis pastangomis. Taip galima paaiškinti, kodėl reikia laiko priprasti prie naujos gyvenamosios vietos ir kodėl grįžimas į pažįstamą aplinką dažnai siejamas su ramybe ir emociniu komfortu. Autorė taip pat sieja šią idėją su *habitus* samprata, teigdama, kad žmogus saugiai jaučiasi tose aplinkose, kurios atitinka jo ankstesnes socializacijos patirtis, nes *habitus* visada veikia konkrečioje vietoje ir ta vieta formuoja jo realizaciją (Easthope, 2004).

Emocinę namų reikšmę padeda paaiškinti ir Giddens (1991) ontologinio saugumo samprata. Autorius teigia, kad vėlyvojo modernumo visuomenėje individai susiduria su didesniu neapibrėžtumu, nestabilumu ir būtinybe nuolat refleksyviai kurti savo gyvenimo trajektoriją. Tokiose sąlygose namai tampa svarbiu stabilumo, tęstinumo ir kontrolės šaltiniu. Ontologinis saugumas apibūdinamas kaip pasitikėjimo ir tvarkos jausmas, o jis formuojasi per kasdienes rutinas (Giddens, 1991). Nuosavas būstas gali būti siejamas ir su galimybe susikurti pastovią gyvenimo rutiną, privatumo jausmą, kontroliuojamą asmeninę erdvę. Somerville (1992) namų reikšmę struktūroja konkrečiau, išskirdamas šešis pagrindinius namų aspektus: pastogę, židinį, širdį, privatumą, šaknis ir buveinę (Somerville, 1992, p. 532). Pastogė apibūdina materialinę apsaugą, židinytis reiškia šilumą ir jaukumą, širdis – emocinius santykius ir palaikymą, privatumas suteikia galimybę kontroliuoti savo erdvę ir ribas, šaknys reiškia tapatybės ir prasmės šaltinį, o buveinė – gyvenamąją vietą. Somerville

(1992) pabrėžia, kad namai yra ideologinis konstruktas, kuriame realybė ir idealas nuolat persipina. Žmonės išskiria skirtumus tarp to, kur gyvena, ir to, ką vadina tikrais namais, ir šis skirtumas yra emocinis ir socialiai konstruojamas. Taigi, papildant Giddens, saugumo pojūtis namuose susideda iš kelių tarpusavyje susijusių dimensijų, kurių kiekviena gali būti patiriama skirtingai. Ontologinio saugumo idėją būsto kontekste plėtoja ir Dupuis ir Thorns (1998), teigdami, kad namai suteikia saugumo jausmą per pastovumą, rutiną, privatumą, galimybę juose reikšti savo tapatybę. Autoriai pabrėžia, kad namų jausmas formuojasi palaipsniui per kasdienes praktikas, socialinius santykius ir emocinį prisirišimą (Dupuis ir Thorns, 1998, p. 30). Nuosavybė šiame kontekste tampa kontrolės bei nepriklausomybės simboliu, o nestabilios gyvenimo sąlygos, pavyzdžiui, būsto nuomos neapibrėžtumas, gali būti siejamos su laikinumo, suvaržymo ir nesaugumo pojūčiais. Dupuis ir Thorns (1998) taip pat pabrėžia, kad namų reikšmė yra kontekstuali ir priklauso nuo platesnių socialinių ir istorinių sąlygų.

Mallett (2004) pabrėžia, kad namai apima materialines, emocines, socialines ir simbolines reikšmes. Namų jausmas formuojasi per laiką, kasdienes praktikas, socialinius santykius ir individo gyvenimo patirtis, todėl skirtinguose gyvenimo etapuose, skirtinguose socialiniuose kontekstuose namų reikšmė gali kisti (Mallett, 2004, p. 84). Taigi, jaunų suaugusiųjų trajektorijos į nuosavą būstą yra tiek ekonominis, tiek emocinis procesas, susijęs su tapatybės kūrimu, saugumu, priklausymo jausmu.

1.4. Jaunų suaugusiųjų apsirūpinimas būstu Lietuvoje

Skyriuje aprašomos sąlygos, kuriomis jauni vilniečiai sprendžia nuosavo būsto įsigijimo klausimą. Skyrių sudaro dvi dalys. Pirmojoje aptariama 1990–2000 metais gimusių jaunų suaugusiųjų karta ir tai, kaip jų socializacijos aplinka veikia santykį su būstu ir savarankiškumu. Antrojoje dalyje aprašoma Lietuvos būsto sistema bei apžvelgiama, kodėl nuosavas būstas Lietuvoje yra socialiai laukiamas gyvenimo žingsnis; aptiriamos aukšto nuosavybės lygio Lietuvoje priežastys, būsto nuomos sektoriaus silpnybės ir augančių kainų kliūtys jaunimui. Lietuvos būsto kontekstas šiame darbe svarbus kaip aplinka, kurioje formuojasi jaunų suaugusiųjų santykis su būstu ir nuosavybe. Norima atkreipti dėmesį į tai, kaip lūkesčiai dėl nuosavo būsto gali būti susiję su socialinėmis normomis.

1.4.1. Jaunų suaugusiųjų karta ir būsto keliai

Arnett (2000) besiformuojančios brandos (angl. *emerging adulthood*) samprata apibūdina 18–25 metų amžiaus žmogaus tarpsnį kaip atskirą gyvenimo etapą. Jam būdingas nestabilumas, tapatybės ieškojimas ir galimybių tyrinėjimas meilėje, darbe ir pasaulyje. Šiuo laikotarpiu jaunas žmogus jau nebėra paauglys, tačiau dar nėra ir visiškai įžengęs į suaugusiojo vaidmenį. Demografiniu požiūriu

šis etapas pasižymi didžiausiu gyvenamosios vietos kaitos intensyvumu iš visų amžiaus grupių, o dalis jaunų žmonių į tėvų namus grįžta bent vieną kartą (Arnett, 2000). Kaip pabrėžia Žilinskienė ir Navickė (2022), 1980–2000 metais gimusiųjų Lietuvoje socializacija vyko plačiame ir ilgai trunkančio socialinio nestabilumo kontekste: Lietuvą lydėjo post-sovietinės transformacijos, kuomet formavosi kapitalizmo sistema, vyravo bedarbystės svyravimai, taip pat 2009–2010 metų ekonominė krizė ir vėliau COVID-19 pandemija. OECD (2023) pažymi, kad COVID-19 pandemija ir Rusijos karas prieš Ukrainą sukūrė papildomą spaudimą būsto rinkai ir padidino ekonominį nesaugumą. Infliacija, augančios energijos kainos ir statybų kaštai apsunkino tiek būsto įsigijimą, tiek naujų būstų plėtrą. Autorės teigia, kad šios kartos atstovai užaugo nuolatinio nestabilumo sąlygomis, kurios formavo jų polinkį rinktis saugesnes gyvenimo strategijas, o tai daro įtaką jų sprendimams – tiek profesiniams, tiek kasdienės priežiūros praktikoms – taip, kad prioritetas dažnai suteikiamas saugumui ir pastovumui, vietoje rizikos ar eksperimentavimo (Žilinskienė ir Navickė, 2022). Ankstyvoji socializacija buvo susieta su darbo, atsakomybės ir stabilumo vertybėmis. Tėvų patirtys transformacijos laikotarpiu tiesiogiai lemia vaikų gyvenimo trajektorijas. Žilinskienė (2023), remdamasi 67 gyvenimo istorijų interviu, rodo, kad tų jaunų žmonių, kurių tėvai sėkmingai sukaupė socialinį ir finansinį kapitalą, gyvenimo scenarijai yra mažiau problemiški ir orientuoti į profesinį mobilumą. Kartos, kurių socializacija vyko ekonomiškai nestabilioje aplinkoje, yra labiau linkusios rinktis saugesnes gyvenimo strategijas, kuriose dominavo ekonominis ir socialinis stabilumas. Tyrimas atskleidžia, kad neišspręstas nuosavo būsto klausimas yra vienas iš veiksnių, skatinančių atidėti šeimos kūrimą arba rinktis bevaikystę (Žilinskienė, 2023).

Persikraustymas į didmiestį yra svarbus šios kartos gyvenimo eigos lūžis. Žilinskienė (2023) pabrėžia, kad persikėlimas į Vilnių dažnai lydimas didesnio savarankiškumo ir atsakomybės, keičia santykį su gimtąja vieta ir ankstesnėmis priklausomybėmis tapdamas simboliniu perėjimu į kitą gyvenimo etapą. Persikraustymo patirtys skiriasi priklausomai nuo šeimos išteklių. Turintys daugiau paramos persikėlimą suvokia kaip planuotą ir kontroliuojamą sprendimą. Riboti ištekliai šį procesą gali paversti įtemptu ir kupinu nesaugumo. Tyrimas rodo, kad jaunų žmonių gyvenimo pasirinkimai – studijos, gyvenamosios vietos keitimas, savarankiškumo siekis – formuojasi kaip tarpusavyje susiję biografiniai žingsniai. Persikraustymas į didmiestį šiame kontekste gali būti suprantamas kaip reikšmingas gyvenimo eigos lūžis, susijęs su perėjimu į naują socialinę ir institucinę aplinką. Tyrimo empiriniai duomenys taip pat atskleidžia, kad persikraustymo patirtys yra nevienodos ir glaudžiai susijusios su šeimos resursais. Integracijos fazėje, kuri šiame darbe siejama su įsitvirtinimu naujoje gyvenamojoje vietoje, Žilinskienė (2023) pabrėžia tapatumo kismo aspektą. Persikėlimas į didmiestį dažnai lydimas didesnio savarankiškumo, atsakomybės už kasdienes sprendimus, o tai gali keisti santykį su gimtąja vieta.

Knygoje „The Meaning of Housing“ Clapham (2005) nagrinėja ankstyvuosius būsto kelius,

ypatingą dėmesį skirdamas išsikraustymo iš tėvų namų procesui ir pradiniam savarankiško gyvenimo etapams. Šis procesas yra socialiai konstruojamas ir tiesiogiai priklauso nuo vyraujančių diskursų apie šeimą, jaunystę, darbo rinką. Clapham remiasi Coles (1995, cit. Clapham, 2005, p. 186) išskirtais trimis tarpusavyje susijusiais perėjimais: perėjimu iš mokyklos į darbo rinką, šeiminiu perėjimu (nuo tėvų šeimos prie savos šeimos sukūrimo) bei būsto perėjimu, t. y. persikėlimu gyventi kitur. Kadangi šie procesai neatsiejami, patiriami sunkumai vienoje srityje neišvengiamai paveikia kitas – pavyzdžiui, nestabilumas darbo rinkoje tiesiogiai apsunkina tiek šeimos kūrimą, tiek būsto klausimų sprendimą (Clapham, 2005, p. 186). Dabartinėse visuomenėse jaunimas dažniau palieka tėvų namus dėl studijų, darbo arba tiesiog siekdamas asmeninės nepriklausomybės prieš kurdamas partnerystę (Clapham, 2005, p. 187). Clapham kritikuoja „perėjimo“ sąvoką teikdamas, kad tėvų namų palikimas nėra vienkartinis įvykis. Veikia tai laipsniškas procesas, prasidedantis dar vaikystėje ir tęsiasi ilgai po to, kai jaunuolis jau gyvena atskirai. Daugelis jaunų žmonių grįžta į tėvų namus po pirmojo bandymo gyventi savarankiškai, tėvų namams išliekant emocinės priklausomybės vieta (Clapham, 2005, p. 193). Jauni žmonės dar iki 16 metų susiformuoja būsto lūkesčius (Rowlands ir Gurney, 2000, p. 127). Nuosavybė suvokiama kaip normatyvinis tikslas ir neatsiejama gyvenimo būdo dalis šalia gero darbo, automobilio ir šeimos (Ronald, 2008; Clapham, 2005), tačiau šios aspiracijos dažnai neatitinka realių galimybių. Išskiriamos dvi tėvų namų palikimo priežasčių grupės (Clapham, 2005). „Traukos“ (angl. *pull*) veiksniai, kurie žmogų traukia į kitą gyvenamąją vietą, pavyzdžiui, tai galėtų būti partnerystė, darbas, studijos ar nepriklausomybės siekis. „Stūmimo“ (angl. *push*) veiksniai skatina norą pasitraukti iš dabartinės gyvenamosios situacijos, pavyzdžiui, šeiminiai konfliktai ar netinkamos gyvenimo sąlygos tėvų namuose. Nuosavybė tampa vis sunkiau pasiekama dėl kreditavimo sąlygų, akademinių paskolų ir darbo rinkos neapibrėžtumo (Clapham, 2005, p. 190–192). Jaunų žmonių ankstyvieji būsto keliai yra vis labiau diferencijuoti, atspindintys platesnę postmodernios visuomenės individualizaciją (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002). Skirtingi ištekliai ir galimybės lemia, kad identiškas normatyvinis tikslas yra pasiekiamas labai skirtingais keliais.

Daukšaitės (2019) atliktas tyrimas apie jaunimo išsikėlimą iš tėvų namų dviejose Lietuvos kartose išryškina struktūrinius pokyčius, formuojančius individų sprendimų priėmimo aplinką. Sovietmečiu valstybės užtikrintas būstas ir darbo garantijos sudarė prielaidas ankstyvam savarankiškumui. Perėjimas prie rinkos ekonomikos šias garantijas panaikino, todėl pirmoji posovietinė karta susidūrė su finansiniu netikrumu ir platesne, tačiau sudėtingesne pasirinkimų erdve. Autorė taip pat pabrėžia tarpgeneracinio tęstinumo tendencijas: išsikėlimo iš namų modeliai yra perimami, tačiau kiekviena karta juos adaptuoja pagal pakitusį socialinį ir ekonominį kontekstą (Daukšaitė, 2019). Forrest (2012) nurodo, kad poindustriniame kontekste jaunimo perėjimas į suaugusę tapo mažiau linijinis ir vis sudėtingesnis. Biggart ir Walther (2006) šį procesą apibūdina kaip „yo-yo perėjimus“, kurių metu jauni žmonės dažniau patiria laikinus sugrįžimus į ankstesnius

gyvenimo etapus, pavyzdžiui, grįžta į tėvų namus po nesėkmingų bandymų gyventi savarankiškai. Skirtingai nuo linijinio perėjimo modelio, kai jaunuolis nenutrūksta juda iš priklausomybės į savarankiškumą, „yo-yo perėjimai“ yra nelinijiniai. Judėdamas tarp skirtingų gyvenamųjų vietų jaunas žmogus gali vienoje gyvenimo srityje pasiekti savarankiškumą, tuo pat metu išlikdamas priklausomas kitoje. Pavyzdžiui, finansiškai nepriklausomas jaunuolis gali ir toliau gyventi tėvų namuose, arba išsikėlęs grįžti dėl struktūrinių kliūčių, tokių kaip nestabili darbo rinka ar neprieinamos būsto kainos. Biggart ir Walther (2006) pabrėžia, kad šie perėjimai formuojami gerovės valstybės teikiamos paramos mažėjimo, kas didina jaunimo priklausomybę nuo šeimos išteklių. Susidaro pusiau-priklausomybės (angl. *semi-dependency*) būseną, kai jauni žmonės vienu metu derina ekonominę priklausomybę su autonomiškumu. Kaip anksčiau minėta, globalizacijos ir individualizacijos procesai didina jaunų žmonių laisvę rinktis, tačiau tuo pat metu didina ir atsakomybę už šiuos pasirinkimus. Forrest (2012) pabrėžia, kad struktūrinės nelygybės, ypač susijusios su šeimos ištekliais ir socialine klase, išlieka svarbios ir vis labiau individualizuotoje visuomenėje. Tai ypač aktualu Lietuvos kontekste, kur tarpkartinė šeimos parama kompensuoja silpną valstybės paramą jaunimui būsto srityje.

Šio darbo tyrimo dalyviai sprendė nuosavo būsto klausimą būtent tokiomis sąlygomis, kai nuosavo būsto įsigijimas reikalavo atsakingo, savarankiško finansinio planavimo ir neretai šeimos paramos – šių žmonių trajektorijos į nuosavybę yra ir struktūrinių sąlygų rezultatas.

1.4.2. Lietuvos būsto sistema ir nuosavybės norma

Lietuvos būsto sistema išsiskiria itin aukštu nuosavybės lygiu. Eurostat duomenimis, 2025 m. Lietuvoje gyventojų, gyvenančių savininkų užimamuose būstuose, dalis sudarė 86,5 procentų (Eurostat, 2025). Rodiklis remiasi EU-SILC apklausos duomenimis apie faktines gyvenimo sąlygas ir namų ūkio būsto statusą ir apima visus namų ūkio narius. Tokia situacija yra tiesioginis masinės privatizacijos, vykusios po 1990 m., padarinys, kai sovietinė būsto sistema kardinaliai pasikeitė – valstybės vaidmuo sumažėjo iki minimumo, o namų ūkiai skatinami savarankiškai spręsti savo būsto klausimus privačioje rinkoje (Žilys, 2018). Pokomunistinėms šalims apskritai būdinga, kad masinė privatizacija sukūrė „nuosavybės visuomenes“, tačiau valstybės pasitraukimas nebuvo pakeistas institucijomis, reikalingomis visiškai veikiančiai būsto rinkai (Stephens et al., 2015). Lietuvoje masinė privatizacija sukūrė skirtumą, kai įsigiję būstą privatizacijos metu, yra apsaugoti nuo rinkos svyravimų, tačiau vėlesnės kartos, neturinčios paveldėto būsto, turi pirkti ar nuomotis rinkos kainomis be reikšmingos valstybės paramos (Arundel ir Ronald, 2021; Aidukaitė et al., 2014). Pačių jaunų žmonių nuomone, valstybės paramos nepakanka. 2017–2018 metais atliktoje reprezentatyvioje 1201 Lietuvos jaunimo apklausoje 85 procentai 18–35 metų respondentų pritarė, kad valstybė turėtų skirti didesnę finansinę paramą pirmajam būstui įsigyti, o 65 procentai apklaustųjų teigė, kad būsto

rinką labiau reguliuoja bankai nei valstybė (Brazienė ir Mikutavičienė, 2018). Vyriausioje amžiaus grupėje, 30–35 metų respondentai, valstybės finansinę paramą pirmajam būstui vertino reikšmingiau nei jaunesni, kas autorių aiškinama kaip šeimos kūrimo ir profesinio stabilumo etapo poveikis (Brazienė ir Mikutavičienė, 2018).

2010 metais, po ekonominės krizės, būsto kainos Lietuvoje augo sparčiau nei daugelyje kitų OECD valstybių (OECD, 2023). 2010–2019 metų laikotarpiu realios būsto kainos Lietuvoje išaugo apie 33 procentais, o COVID-19 pandemijos laikotarpiu augimas dar labiau paspartėjo. Tuo pat metu ženkliai didėjo ir nuomos kainos, ypač didžiuosiuose miestuose. Aukštas nuosavybės rodiklis Lietuvoje slepia gilų įperkamumo deficitą. Iki pandemijos tik apie 40 procentų namų ūkių turėjo pakankamai pajamų hipotekai standartiniam 50 kvadratinį metrų butui Vilniuje, o socialinio būsto sektorius yra vienas mažiausių OECD šalyse, sudarantis mažiau nei 1 procentą viso būsto fondo (OECD, 2023).

Mažiau nei pusė Lietuvos namų ūkių gali įsigyti būstą neviršydami 30 procentų disponuojamų pajamų ribos, kuri yra laikoma finansiškai tvaria būsto išlaidų dalimi (OECD, 2023). Ši problema ypač aktuali jaunoms šeimoms ir mažesnes pajamas gaunantiems gyventojams. Būsto įperkamumo problema glaudžiai susijusi su gyvenimo eigos perėjimais – jauni suaugusieji vis dažniau susiduria su sunkumais siekdami savarankiškai apsirūpinti būstu dėl ekonominio nesaugumo, augančių būsto kainų ir nestabilios darbo rinkos (Brazienė, 2018). Nuosavo būsto įsigijimas Lietuvoje glaudžiai susijęs su šeimos kūrimu, būsto nuosavybė labiau būdinga poroms su vaikais (Žilys, 2018).

Nuomos sektorius Lietuvoje taip pat yra menkai išvystytas ir menkai reglamentuotas. Daugiau nei ketvirtadalis jaunų nuomininkų būstą nuomojasi šešėlinėje rinkoje, tik pusė turėjo galiojančias sutartis, o subjektyvaus saugumo jausmas tarp nuomininkų buvo žymiai žemesnis nei tarp savininkų (Indriliūnaitė ir Žilys, 2018). Tokios sąlygos reiškia, kad jaunų žmonių perėjimas iš tėvų namų ar nuomojamo būsto į nuosavybę vyksta esant minimalioms alternatyvoms. Brazienė (2018), lygindama Europos gerovės valstybės modelius, patvirtina, kad Rytų ir Vidurio Europos šalyse jaunimas susiduria su didžiausiais sunkumais apsirūpinant būstu, o Lietuvos neoliberali būsto politika nesudaro palankių prielaidų jaunimui, nes paramos priemonės taikomos tik pažeidžiamiausioms grupėms.

Nuosavo būsto įsigijimą sunkina ir darbo rinkos sąlygos. Lersch ir Dewilde (2015) atlikta 22 Europos šalių analizė rodo, kad darbo rinkos nestabilumas mažina galimybes įsigyti pirmąjį būstą. Baltijos šalyse, kaip ir Pietų Europoje, šį trūkumą iš dalies kompensuoja šeimos parama.

Lietuvos didžiųjų miestų gyventojai nuomą vertina kaip finansiškai neracionalią ir laikiną, o nuosavas būstas suvokiamas kaip natūrali gyvenimo raidos dalis, susijusi su asmenine branda ir materialine gerove (Ronald, 2008; Segalovičius, 2021). OECD (2023) patvirtina, kad Lietuvos nuomos rinka išlieka maža ir nepakankamai institucionalizuota, o dalis sandorių vyksta neformalioje rinkoje. Tokios sąlygos skatina jaunus žmones kuo greičiau pereiti nuo nuomos prie nuosavybės

(OECD, 2023; Brazienė et al., 2018). Nuo 2020 metų gyventojų skaičius sostinėje augo. Struktūriniai pokyčiai matomi ir Vilniuje sudaromų hipotekos sutarčių kiekiuose (Registrų centras, 2025). Per 2021–2025 metų laikotarpį Vilniaus miesto savivaldybėje sudaryta 76 201 fizinių asmenų sutartinė hipotekos sutartis. Dominuojančios amžiaus grupės yra 25–35 ir 35–45 metų pirkėjai, kurie kartu sudarė apie 80 procentų visų Vilniaus fizinių asmenų hipotekos sutarčių (žr. 1 lentelę). Svarbiausia šio laikotarpio tendencija yra amžiaus struktūros poslinkis. 25–35 metų pirkėjų dalis nuo visų Vilniaus fizinių asmenų hipotekos sandorių išaugo nuo 30,7 procentų 2021 metais iki 43,6 procentų 2025 metais (Registrų centras, 2025). Tai gali rodyti augančius sunkumus vyresnio amžiaus grupėms patekti į būsto rinką (Poderys et al., 2024; OECD, 2023). Šio tyrimo dalyviai, įsigiję pirmą būstą Vilniuje daugiausia 25–35 metų amžiuje, priklauso aktyvėjančiai ir vis labiau konkuruojančiai pirkėjų grupei.

1 lentelė. Fizinių asmenų sutartinės hipotekos sutartys Vilniaus miesto savivaldybėje pagal amžiaus grupes ir metus (2021–2025)

Metai	18–25 m.	25–35 m.	35–45 m.	45–55 m.	Iš viso
2021	8	5 456	8 350	3 034	17 795
2022	38	6 051	7 335	2 497	16 744
2023	74	5 379	5 455	1 863	13 321
2024	218	6 346	5 821	1 841	14 760
2025	334	5 924	5 236	1 702	13 581

Šaltinis: Registrų centras (2025).

Pastaba: 2025 m. duomenys apima 2025-01 iki 2025-09 laikotarpį (III ketvirtis imtinai) ir nėra pilni. Į „Iš viso“ įskaičiuotos visos amžiaus grupės, įskaitant vyresnius nei 55 metų pirkėjus.

Vilniuje beveik du iš penkių jaunuolių nuo 20 iki 29 metų gyvena su tėvais, ką OECD vertina kaip struktūrinę įperkamumo problemos išraišką (OECD, 2023). Eurostat duomenimis, Lietuvoje 2024 metais vidutinis 50 procentų populiacijos išėjimo iš tėvų namų amžius buvo 26,6 metai, ES vidurkis buvo 26,2 metai, svyruodamas nuo 31,3 metų Kroatijoje iki 21,4 metų Suomijoje (Eurostat, 2026).

Šiame darbe pristatomo empirinio tyrimo dalyviai, įsigiję nuosavą būstą Vilniuje, atstovauja tai jaunų žmonių grupei, kuriai pavyko įveikti šias struktūrines kliūtis, ir jų trajektorijos yra sociologiškai reikšmingos būtent dėl šio konteksto.

2. TYRIMO METODIKA

Šiame skyriuje pristatoma atlikto empirinio tyrimo metodika: pasirinkto tyrimo metodo pagrindimas, tyrimo dalyvių atranka ir imtis, pristatoma tyrimo dalyvių informacinė lentelė ir duomenų rinkimo procesas. Aprašomas duomenų analizės procesas, jo metu išskirtos temos bei tyrimo ribotumai.

2.1. Tyrimo metodas

Kokybiniam tyrimui duomenys rinkti taikant pusiau struktūruotą interviu metodą. Interviu gairės (žr. Priedas Nr. 1) sudarytos iš trijų dalių: gyvenamojo būsto istorija, nuosavo būsto įsigijimo procesas ir gyvenimas dabartiniame būste. Kokybinis metodas pasirinktas siekiant suprasti reikšmes ir procesus, kaip jauni žmonės patiria būsto kelius ir kokias reikšmes tam suteikia. Giluminiai interviu leidžia atskleisti subjektyvias reikšmes ir patirtis. Skobba (2023, p. 492) analizė, apimanti 2001–2020 metų 53 mokslinius straipsnius, parodė, kad iš analizuotų straipsnių apie būsto kelius 34 naudojo kokybinius metodus, tuo tarpu kiekybiniai metodai vyravo būsto karjeros tyrimuose. Giluminiai interviu grindžiami retrospektyviais pasakojimais. Dalyviai pasakoja apie praėjusius įvykius iš dabarties perspektyvos, todėl pasakojimuose žmonės gali būti linkę suteikti prasmę gyvenimo įvykiams žvelgdami į juos atgal, kas gali skirtis nuo to, kaip įvykiai buvo išgyvenami realiu laiku.

2.2. Tyrimo dalyvių atranka ir imtis

Tyrimo dalyviai atrinkti taikant tikslinę atranką pagal du kriterijus: gimimo metai ir būsto Vilniaus mieste įsigijimas. Į tyrimą įtraukti 1990-2000 metais gimę asmenys, įsigiję nuosavą būstą Vilniuje nuolatiniam gyvenimui. Amžiaus kriterijus grindžiamas Žilinskienės (2023) pagal kartai būdingą kontekstą išskirta 1980-2000 metais gimusia ir nepriklausomoje Lietuvoje užaugusia karta. Tyrimo eigoje imtis natūraliai susiaurėjo iki 1990-2000 metais gimusių dalyvių.

Iš viso atlikti 17 interviu. Analizei atrinkti 13, nes vienas interviu buvo žvalgomasis ir atliktas su kitomis interviu gairėmis, trys dalyviai neatitiko atrankos kriterijų (amžius, dar tik planuojamas būsto įsigijimas). Dalyviai atrinkti patogiosios ir sniego gniūžtės atrankos metodais. Tyrimo dalyviai buvo kviečiami pasitelkiant tyrėjai prieinamus socialinius kontaktus ir kitų informantų rekomendacijas. Duomenų rinkimo pradžioje ieškota dalyvių, pirkusių naujos statybos butus, tačiau surinkus 9 interviu atrankos kriterijai praplėsti įtraukiant ir senos statybos butus įsigijusius asmenis. Sprendimą lėmė praktiniai atrankos sunkumai ir įvertinimas, kad būsto statybos tipas nėra esminis tyrimo tikslų atžvilgiu.

Imtį sudaro 13 dalyvių: 5 vyrai ir 8 moterys, kurių amžius svyravo nuo 26 iki 36 metų (žr. Lentelė Nr. 2). Visi turėjo aukštąjį išsilavinimą, išskyrus vieną dalyvį, turėjusį nebaigtą aukštąjį

išsilavinimą. Dalyviai skyrėsi šeiminio statuso, gyvenimo situacijos ir būsto įsigijimo aplinkybių atžvilgiu. Interviu transkripcijose ir šiame darbe tyrimo dalyvių vardai pakeisti pseudonimais. Sutarus su tyrimo dalyviais, pasakojimuose minimi vardai, vietovės, įstaigos ar kiti pavadinimai bei specifinės detalės, galinčios suponuoti informanto ar kitų pasakojimuose minimų asmenų tapatybes yra pakeistos naudojant laužtinius skliaustus „[]“ arba pašalintos iš interviu. Prieš pradedant interviu tyrimo dalyviams buvo pristatytas tyrimas ir tyrimo etika. Interviu įrašų trukmė svyravo nuo 41 min. Iki 1 val. 5 min., vidutiniškai apie 50 min.

2 lentelė. Informacija apie tyrimo dalyvius

Pseudonimas	Lytis	Amžius	Papildoma informacija (interviu metu)
Taira	Moteris	26	Būstą įsigijo pati, pasinaudojusi banko paskola. Pradinį įnašą finansavo mama. Turi partnerį, tačiau nuosavame būste gyvena viena.
Marius	Vyras	28	Būstą įsigijo kartu su dabartine žmona, kuri laukiasi pirmojo jų vaiko. Būstą įsigijo su paskola, pradinį įnašą finansavo asmeninėmis santaupomis.
Mindaugas	Vyras	28	Būstą įsigijo pats, su banko paskola. Pradinį įnašą padengė tėvo palikimas ir asmeninės santaupos. Gyvena kartu su sužadėtine.
Gerda	Moteris	28	Būstą įsigijo kartu su partneriu, pasinaudoję banko paskola. Pradinį įnašą sukaupe iš santaupų. Įsigytas butas interviu metu nuomojamas, o su vyru ir dukra gyvena tėvo name.
Rokas	Vyras	29	Pirmąjį nuosavą būstą įsigijo su banko paskola, pradinį įnašą finansavo savo lėšomis. Gyvena vienas.
Aistė	Moteris	29	Būstą įsigijo kartu su partneriu, pasinaudoję banko paskola. Pradinį įnašą dengė santaupos, prisidėjo ir tėvai. Naujame būste gyvena su partneriu.
Steponas	Vyras	30	Būstą įsigijo pasinaudojęs banko paskola, pradinį įnašą finansavo tėvai. Naujame būste gyveno vienas, vėliau atsikraustė dabartinė sužadėtinė.
Patricija	Moteris	30	Būstą įsigijo pati, sumokėjusi visą sumą iš karto. Pradinį įnašą padengė tėvo palikimas. Naujame būste gyvena viena.
Jolanta	Moteris	31	Būstą įsigijo kartu su partneriu, pasinaudoję banko paskola. Pradinį įnašą dengė santaupos, prie kurių prisidėjo ir tėvai. Naujame būste gyvena su partneriu.
Saulė	Moteris	32	Būstą įsigijo kartu su sutuoktiniu, pasinaudoję banko paskola. Pradinį įnašą sukaupe iš santaupų. Naujame būste gyvena su vyru.
Paulius	Vyras	33	Pirmąjį nuosavą būstą įsigijo su banko paskola, pradinį įnašą finansavo tėvas. Naujame būste apsigyveno vienas, vėliau kartu atsikraustė partnerė.
Veronika	Moteris	35	Būstą įsigijo kartu su sutuoktiniu, pasinaudoję banko paskola. Pradinį įnašą sukaupe iš santaupų. Naujame būste gyvena su vyru ir dukra.
Jomantė	Moteris	36	Būstą įsigijo pati, pasinaudojusi banko paskola ir valstybės subsidija. Gyvena viena.

Interviu atlikti 2026 metų kovo-gegužės mėnesiais. Interviu su informantų sutikimu buvo įrašinėjami ir transkribuojami. Interviu buvo atliekami tiek su gyvai, su tyrimo dalyviais susitikus jų pasirinktoje vietoje Vilniuje, tiek nuotoliu, naudojant Microsoft Teams programą. Interviu, atlikti per Microsoft Teams, buvo automatiškai transkribuojami programoje. Transkripcijos po interviu buvo parsisiunčiamos kartu su interviu išrašu, išrašo tekstas tvarkytas rankiniu būdu. Vėliau pokalbių įrašai panaikinti. Gyvai atlikti interviu buvo įrašomi mobiliuoju telefonu, transkripcijos sukuriamos naudojant automatizuotą transkribavimą Microsoft Word internetinės versijos „Dictate“ funkciją

(automatinio kalbos atpažinimo ir transkribavimo įrankį). Vėliau išrašų tekstas buvo tvarkomas rankiniu būdu, interviu įrašai panaikinti.

2.3. Duomenų analizė

Surinkta medžiaga analizuota naudojant MAXQDA programą, taikant teminę analizę pagal Braun ir Clarke (2022). Kodavimas buvo induktyvus. Kodai kilo iš pačių duomenų ir buvo grupuojami į platesnes temas pagal tyrimo uždavinius.

Duomenų analizės metu suformuotos trys temos ir dešimt potemių, kilusių teminės analizės metu ir atsako į tyrimo uždavinius:

1. Pirmoji tema apima būsto kaitos patirtis iki nuosavo būsto įsigijimo. Joje analizuojama, kaip gyvenimo įvykiai, pasikartojantys grįžimai į šeimos namus ir išorinės aplinkybės formavo nelinijinius bei kintančius jaunų suaugusiųjų būsto kelius po išėjimo iš tėvų namų. Tema apima keturias potemes ir siejasi su pirmuoju tyrimo uždaviniu.
2. Antroji tema nagrinėja veiksnius, paskatinusius sprendimą įsigyti nuosavą būstą. Analizė atskleidžia, kad sprendimas pirkti formavosi vidinių siekių, nuovargio dėl laikinumo ir išorinių aplinkybių, tokių kaip partnerystė bei šeimos parama, sankirtoje. Tema apima tris potemes ir siejasi su antruoju tyrimo uždaviniu.
3. Trečioji tema skirta ankstesnių gyvenamųjų patirčių įtakai nuosavo būsto lūkesčiams ir namų sampratai. Joje analizuojama, kaip ankstesnės būsto patirtys formavo kriterijus, lokacijos pasirinkimą ir namų jausmo kūrimąsi nuosavame būste. Tema apima tris potemes ir siejasi su trečiuoju tyrimo uždaviniu.

Rezultatų skyriaus pradžioje pateikiama temų ir potemių schema, potemės detaliau analizuojamos rezultatų skyriuje.

Rezultatai interpretuojami remiantis gyvenimo eigos teorine prieiga, gyvenimo trajektorijų ir perėjimų perspektyvomis (Elder, 1994, 1998), bei būsto kelių perspektyva (Clapham, 2002, 2005). Tyrimo dalyvių pasakojimai interpretuojami kaip biografiniai būsto keliai, susiję su gyvenimo įvykiais, socialiniais ryšiais ir besikeičiančiais gyvenimo etapais.

2.4. Tyrimo ribotumai

Tyrimo dalyvių socialinės ir ekonominės charakteristikos buvo santykinai panašios, todėl analizėje mažiau atsiskleidė ekonomiškai pažeidžiamų jaunų suaugusiųjų patirtys. Darbe atsiskleidžia tik tos trajektorijos, kuriose kelias į nuosavybę tapo pasiekiamas, nes visi tyrimo dalyviai buvo įsigiję nuosavą būstą. Tyrimas atliktas Vilniuje, todėl rezultatai atspindi sostinės būsto rinkos kontekstą, kuriam būdingos aukštos būsto kainos, aktyvi nekilnojamojo turto rinka ir didesnės darbo galimybės. Kituose Lietuvos miestuose ar regionuose jaunų suaugusiųjų būsto trajektorijos gali formuotis kitaip.

Gyvenimo eigos perspektyva leidžia analizuoti individualias gyvenimo trajektorijas ir subjektyvias būsto patirtis, tačiau mažiau akcentuoja platesnius makroekonominis procesus, tokius kaip palūkanų normų pokyčiai, kreditavimo politika ar valstybės būsto politika.

Imtyje dominavo naujos statybos butus įsigiję dalyviai (9 iš 13). Tyrimo tikslas ir uždaviniai neapima statybos tipo kaip analizės objekto, todėl galimos skirtingos patirtys tarp skirtingo tipo būstus įsigijusių dalyvių lieka atvirais tolimesniems tyrimams.

Profesinė tyrėjos patirtis nekilnojamojo turto srityje galėjo turėti įtakos interviu klausimų formulavimui ir duomenų interpretacijai, dėl to analizėje dėmesys buvo skiriamas tyrimo dalyvių pasakojimams ir jų suteikiamoms reikšmėms.

3. TYRIMO REZULTATAI

Tyrimo rezultatai pristatomi trimis teminėmis dalimis, atitinkančiomis tris tyrimo uždavinius. Žemiau pateikta schema (žr. Lentelė Nr. 3) vaizduoja trijų temų ir dešimties jų potemių struktūrą.

3 lentelė. Teminės analizės temų ir potemių schema

Teminės analizės temų ir potemių schema		
3.1. Būsto keliai formuojasi per gyvenimo perėjimus, grįžimus į šeimos namus ir struktūrinius apribojimus	3.2. Nuosavo būsto siekis kyla iš vidinių norų ir išorinių aplinkybių sąveikos	3.3. Būsto kelių patirtys formuoja kriterijus, tapatybę ir namų pojūtį
<i>Kaip gyvenimo įvykiai, pasikartojantys grįžimai į šeimos namus ir išorinių aplinkybių spaudimas formavo būsto kaitą iki nuosavo būsto įsigijimo:</i>	<i>Kokie vidiniai ir išoriniai veiksniai paskatino ir sudarė sąlygas priimti sprendimą įsigyti nuosavą būstą:</i>	<i>Kaip ankstesnės būsto patirtys paveikė kriterijus, lokacijos pasirinkimą ir namų jausmo formavimąsi nuosavame būste:</i>
3.1.1. Šeimos namai kaip atrama, prie kurios nuolat grįžtama 3.1.2. Išėjimas iš tėvų namų kaip namų pojūčio praradimas ir paieška 3.1.3. Nuomos laikotarpis kaip balansavimas tarp savarankiškumo ir išorinių apribojimų 3.1.4. Kraustymasis kaip sąmoningas naujovės ir pokyčio siekis	3.2.1. Nuosavo būsto poreikis kaip reakcija į laikinumą ir stabilumo siekis 3.2.2. Šeimos kapitalas kaip struktūrinis veiksnys kelyje į būsto nuosavybę 3.2.3. Partnerystė kaip finansinis ir normatyvinis veiksnys būsto įsigijimo procese	3.3.1. Ankstesnės būsto patirtys kaip nuosavo būsto kriterijų pagrindas 3.3.2. Būsto lokacija kaip tapatybės ir emocinio atpažinimo klausimas 3.3.3. Nuosavas būstas kaip kontrolės, tapatybės pokyčio ir namų jausmo erdvė

3.1. Būsto keliai formuojasi per gyvenimo perėjimus, grįžimus į šeimos namus ir struktūrinius apribojimus

Skyriuje pristatomi tyrimo rezultatai, atsakantys į pirmąjį tyrimo uždavinį. Analizė rodo, kad būsto kelias nuo išsikraustymo iš tėvų namų iki nuosavo būsto įsigijimo nėra tiesinis ir pasižymi kintamumu. Pirmoji potemė nagrinėja, kaip tėvų namai išlieka svarbia atrama visame šiame procese. Antroje potemėje nagrinėjama pirmojo išsikraustymo patirtis, susijusi su namų pojūčio praradimu ir

jo paieška per socialinius ryšius. Trečioje potemėje nuomos laikotarpis pristatomas kaip balansas tarp savarankiškumo siekio ir išorinių aplinkybių. Ketvirtoje potemėje aptariama, kad kraustymasis gali būti tiek priverstinis, tiek sąmoningas pokyčių siekis.

3.1.1. Šeimos namai kaip atrama, prie kurios nuolat grįžtama

Prieš pristatant jaunų suaugusiųjų gyvenimo įvykius ir persikraustymų seką, svarbu suprasti, kokiame kontekste tyrimo dalyviai pradėjo savo būsto kelią. Vaikystės namai tyrimo dalyvių pasakojimuose yra veiksnys, formuojantis, kaip žmogus vėliau suvokia namus, kokio stabilumo ieško ir kaip reaguoja į gyvenimo pokyčius.

Tyrimo duomenys rodo skirtumus tarp vaikystės namų patirčių. Remiantis tyrimo dalyvių pasakojimais, dalis informantų vaikystę praleido stabiluose, saugiuose namuose, kur aplinka nekito ir šeimos struktūra buvo pastovi. Tam įtakos kai kuriose istorijose turi ir tarpkartinis turtas, kai gyvenama su išplėstine šeima, pavyzdžiui, tyrimo dalyvis Mindaugas, seneliui priklaususiuose namuose gyvenęs kartu močiute, motina ir seserimi. Tokia patirtis suformavo tvirtą pagrindą – namų kaip saugios ir nekintančios erdvės sampratą, kuri vėliau taps nuosavo būsto orientyru:

„Toliau kraustėmės į Kairėnus, į nuosavą namą. Ir ten pragyvenau jau tą didžiąją dalį ten visą <...> ir iki šiol ten važinėju, tai ten na tokie jau tikrieji pirmi solidūs namai. Kurie taip jau saugūs, kur nekinta niekas, labai labai labai smagu.“ (Mindaugas, 28 m.)

Tuo tarpu kitų informantų pasakojimai apie vaikystės namus pasižymėjo įtampa šeimoje, šeimos struktūros pokyčiais, dažnu gyvenamosios vietos keitimu. Tokia patirtis vaikystėje kūrė stiprų norą išeiti iš namų kuo greičiau, o taip pat ir kitokį santykį su erdve tolimesnėje gyvenimo eigoje – kaip su laikina, kintančia, nebūtinai saugia situacija:

„Aš man rodos, nuo keturiolikos, gal netgi anksčiau, svajojau, kaip aš baigsiu mokyklą ir aš išeisiu. Ir čia nėra, kad jie buvo blogi, bet šeimos dinamika buvo pakankamai sudėtinga. Mano teta su močiute, su savo mama turėjo labai komplikuotą santykį, nu be galo komplikuotą ir labai daug buvo rėkimo, labai daug nesantaikos. <...> Ypač dabar, kai galvoju, kas man yra namai, tai man namai yra labai apie tai, kad yra saugumas. Nu, tas pamatinis saugumas, kai tu grįžti ir atsiriboji iš esmės nuo visko ir ten tau ir tavo tas ramybės uostas.“ (Jomantė, 36 m.)

Šeimos namai neišnyksta iš būsto kelių išsikrausčius. Analizuotuose interviu nebuvo nė vieno pasakojimo, kur tyrimo dalyvis nebūtų grįžęs į tėvų namus bent laikinam apsistojimui suaugęs. Tyrimo dalyviai į šeimos namus grįžta skirtingais gyvenimo momentais ir įvairiais tikslais, todėl vaikystės namai ir kitos šeimos būsto formos išlieka reikšmingos visoje gyvenamojo būsto kelyje – ne tik jo pradžioje.

Tyrimo dalyvių pasakojimuose grįžimai pas tėvus ar artimuosius pasikartoja kaip reguliari būsto kelio dalis. Grįžtama dėl išorinių aplinkybių, praktinio patogumo, šeimyninių ryšių ir santykių.

Mindaugas su partnere grįžo gyventi į jo tėvų namus ir ten praleido apie metus. Pats pasakoja, kad jam buvo „*labai lengva, nes buvau tiesiog namuose, prie kurių esu pripratęs*“, tačiau iš karto priduria, kad partnerei „*nelabai patiko gyventi su šeima*“. Ilgainiui, seserei susilaukus vaikų, pritrūko vietos ir pradėjo ieškoti kito būsto. Taira grįžo pas mamą į Kauną Covid-19 pandemijos metu, kai universiteto paskaitos persikėlė į nuotolinį formatą ir, jos žodžiais, „*nebebuvo prasmės tame Vilniuje būti*“. Po semestro grįžo atgal į Vilnių, nes „*labai norėjau tiesiog toliau ten Vilniuje gyventi, man patiko*“. Kai Vilnius tyrimo dalyvei laikinai prarado savo praktinę vertę, šeimos namai Kaune tapo racionaliausia alternatyva.

Tyrimo dalyvių pasakojimai rodo, kad šeimos namai jaunų suaugusiųjų būsto keliuose išlieka svarbi atrama net ir pradėjus savarankišką gyvenimą. Jie veikia kaip pirminis būsto kelio taškas, bet ir kaip laikina saugumo erdvė, į kurią grįžtama pasikeitus gyvenimo aplinkybėms, siekiant sutaupyti ar pasiruošti kitam etapui. Todėl būsto kelias nėra tiesinis judėjimas nuo tėvų namų link nuosavybės, bet procesas, kuriame išėjimas, laikini sugrįžimai ir nauji sprendimai nuolat persipina.

3.1.2. Išėjimas iš tėvų namų kaip namų pojūčio praradimas ir paieška

Tyrimo dalyvių pasakojimuose pirmasis išsikraustymas iš tėvų namų, gyvenantiems mažesnėse gyvenvietėse dažniausiai įvyksta po mokyklos baigimo, dėl studijų pradžios Vilniuje, o užaugusių sostinėje išėjimas iš tėvų namų dėl studijų – kiek vėliau. Tyrimo imtyje buvo 5 tyrimo dalyviai, kurių pirmojo išsikraustymo iš tėvų namų istorijos buvo dėl išsikraustymo studijuoti į Vilnių. Atvykusiems studijuoti į Vilnių, žinoma, pasikeičia ne tik gyvenamasis būstas, o ir miestas, aplinka, socialinis ratas, gyvenimo būdas. Tyrimo dalyvių pirmasis išsikraustymas buvo veikiamas šeimos ekonominių, socialinių išteklių, leidusių iš karto apsigyventi privačiai nuomojamuose būstuose ar pas artimuosius. Tyrimo imtyje nebuvo nė vieno dalyvio, kurio pirmoji gyvenamoji vieta Vilniuje būtų bendrabutis. Saulės pasakojime matyti, kad pirmasis būstas Vilniuje buvo pasiekiamas per šeimos ir pažinčių tinklą. Socialiniai ryšiai ne tik palengvino persikraustymą į miestą, bet ir sumažino ekonominę riziką pirmojo savarankiško gyvenimo etape:

„[J]au vasarą norėjau persikelti, tai gyvenau pas giminaitį gal tris mėnesius <...> Bet kai jau sužinojau, kad... kad įstojau, tada ieškojau būsto išsinuomoti. Jo. Tai tas būstas irgi buvo per pažįstamus realiai, buvo brolio draugo butas tai ir ir kainą geresnę davė tai va buvau buvau šitam nuomojamam- nuomojamam butely, kokius gal du metus. Iš po giminaičių.“ (Saulė, 32 m.)

Išėję iš tėvų namų tyrimo dalyviai pirmą kartą susidūrė su būtinybe savarankiškai organizuoti kasdienį gyvenimą, priimti finansinius sprendimus ir prisitaikyti prie nestabilių gyvenimo sąlygų. Tyrimo dalyvių pasakojimuose išryškėja ir sunkumai, su kuriais teko susidurti atsikrausčius gyventi studijų metu. Persikėlimas gyventi į kitą miestą dažnai lydimas emocinio sunkumo ir lūkesčių susidūrimo su realybe. Saulė pasakoja, kad pirmasis savarankiško gyvenimo laikotarpis neatitiko

išankstinių lūkesčių, tačiau tas pats laikotarpis tapo ir savarankiškumo mokykla:

„Pradžioj maniau, kad bus linksmiau, nes kažkaip atrodė, oi, čia nuo tėvų pabėgsi linksmybės vien ir panašiai, bet gal po kokios savaitės biški pajautau ir tą namų ilgesį ir tą kiemą, kad savą turėjau, čia jau bute realiai gyvenimas prasidėjo. Tai šiaip nežinau. Emociškai gal pradžioj buvo sunkus, bet po to aišku, pripratau ir tas toksai savarankiškumas įsijungė, kad niekas tų problemų neišspręs už mane reikia pačiai tvarkytis ir ten, ar kažkas sugenda ar.“ (Saulė, 32 m.)

Stepono patirtis atskleidžia kitą atsikraustymo į Vilnių patirties aspektą – fizinės aplinkos pokytį ir socialinės vienatvės išgyvenimus. Pirmasis nuomojamas butas buvo toli nuo to, prie ko jis buvo pratęs, tačiau sunkiausias socialinis vienatvės jausmas: *„Tikrai labai liūdna buvo kažkaip vienam gyventi, nors ir būdavo ten ir svečių, ir draugų, ir draugių, ir kita, bet vis tiek po to, kai vienas lieki tai buvo keista jo.“* (Steponas, 30 m.). Augęs erdviame name Žaliakalnyje, jis pirmą kartą susidūrė su tuo, ką pats vadina tvarkos nebuvimu, tamsa bute, girgždančiomis grindimis, skruzdėlėmis. Tačiau svarbu, kad fizinė aplinka jam nebuvo sunkiausia. Vienatvės pojūtis nenustodavo ir tada, kai namuose būdavo draugų. Pirmojo savarankiško gyvenimo sunkumai yra socialiniai, kai fizinė vieta atskiria nuo žmonių, kurie anksčiau tą vietą, erdvę darė namais. Patricija šį perėjimą apibūdina kaip emocinį, sakydama *„buvo labai liūdna“*, kas rodo, kad pirmasis išsikraustymas yra ir emocinis atsisveikinimas su ankstesniu gyvenimo etapu:

„Na buvo labai liūdna, aš tai atsikrausčiau į Vilnių, Šeškinėje man ten mama padėjo susirasti tem per pažįstamus kažkokius rado kambarį butą. Gyvenau su savo buvusiu klasioku nu, kur paskutinėse klasėse buvom klasiokai ir su dar vienu tokiu vaikinu. Tai nu labai man ta adaptacija buvo keista, kažkaip tas butas, kaip ir visai nieko <...> okei tas kambarys buvo, aš ten metus pragyvenau, toksai... Neužaugo labai emociškai, bet nu toks normaliai buvo. Nelabai bendravom su tais kambariokais, tai irgi kažkaip man vietos apie žmones būna, tos vietos irgi tokio labai. Nu kažkaip nebuvo stipraus jausmo.“ (Patricija, 30 m.)

Patricijos žodžiai *„vietos apie žmones būna“* įvardina tai, kad vietos patyrimas jai buvo neatsiejamas nuo santykių su žmonėmis – emocinį ryšį su gyvenamąja aplinka kūrė ne pats kambarys ar butas, bet bendravimas, artumas ir priklausymo jausmas, kurio tuo metu trūko. Tyrimo duomenys rodo, kad namų erdvė dažnai suvokiama per socialinius ryšius, kuriuos gyventojai sukuria arba nesukuria būste.

Ne visų tyrimo dalyvių pirmasis išsikraustymas buvo susijęs su studijomis. Kai kuriais atvejais pirmąjį persikraustymą lėmė romantiniai santykiai. Jomantė pasakoja, kad aštuoniolikos metų atidėjo studijas Anglijoje ir išvyko į Klaipėdą lydėti draugo:

„Aha tai aštuoniolikos aš <...> norėjau stoti į... studijuoti į Angliją. Bet tuo metu turėjau draugą. Mano tas draugas įstojo į Klaipėdą į režisūrą. Tai aš būdama aštuoniolikos metų ir nelabai suprasdama, kas yra santykiai ir meilė, nusprendžiau metus nukelti tas savo studijas ir išvažiuoti į Klaipėdą gyvent. <...> mes gal po pusmečio biškį daugiau nei po pusmečio išsiskyrėm ir aš grįžau į

Kauną.“ (Jomantė, 36 m.)

Toks Jomantės sprendimas sukūrė „grandininę reakciją“, kai santykiams nutrūkus planai pasikeitė ir ji grįžo į Kauną. Romantiniai santykiai gali lemti išsikraustymą ir tolesnę būsto kryptį – dažnai ne ta linkme, kuri buvo įsivaizduojama. Pirmojo išsikraustymo dėl romantinių santykių „scenarijus“ pasikartoja keliuose interviu, tačiau kiekvieną kartą skirtingomis aplinkybėmis. Gerda pasakoja, kad apsigyveno pas dabartinį vyrą beveik spontaniškai, vos pradėjus draugauti. Iki tol visą laiką gyveno šeimos namuose:

„Jo tai ten labai gavosi greitai <...> ten po poros dienų aš čia ir atsikrausčiau pas jį. Ta prasme, kad dar aš grįždavau į Riešę į namus, bet vėliau jau jau pas jį ir gyvenau. Mes gyvenom.“ (Gerda, 28 m.)

Rokui pirmasis išsikraustymas iš tėvų namų buvo į užsienį – Barseloną Erasmus programos metu. Tačiau grįžęs jis patyrė tai, ką galima pavadinti būsto kelio neapibrėžtumo laikotarpiu: *„grįžus aš realiai gyvenau... neaišku, kur aš gyvenau, lyg pas tėvus, lyg pas draugę, bet su visais savo daiktais nebuvau išvažiavęs gyventi pas draugę“*. Ši „mišrainė“, kaip pats Rokas vadina tą laikotarpį, yra būdinga ankstyvosios jaunystės būsto patirtis – gyvenamoji vieta yra neapibrėžta, kintanti, nesusijusi su konkrečiu sprendimu. Patricijos pasakojimas atskleidžia, kad pirmasis savarankiškas būstas dar nebūtinai tampa namais. Nors fizinės gyvenimo sąlygos buvo „normalios“, emocinis ryšys su vieta nesusiformavo dėl menko bendravimo ir artumo stokos su kartu gyvenusiais žmonėmis.

Surinkti duomenys rodo, kad gyvenamoji vieta įgauna namų prasmę per socialinius ryšius, kasdienį bendrumo jausmą bei emocinį saugumą. Išėjimas iš tėvų namų buvo suvokiamas kaip simbolinis savarankiškumo ir suaugystės pradžios momentas. Apart įgytos laisvės ar nepriklausomybės, ankstyvieji savarankiško gyvenimo etapai dažnai buvo apibūdinami ir kaip vientvės, prisitaikymo, priklausymo paieškų laikotarpis.

3.1.3. Nuomos laikotarpis kaip balansavimas tarp savarankiškumo ir išorinių apribojimų

Gyvenimas savarankiškai ir judėjimas tarp skirtingų gyvenamųjų vietų tyrimo dalyvių pasakojimuose neretai buvo lemtas išorinių aplinkybių. Jį lėmė ribotos pajamos, aukštos nuomos kainos, tinkamo būsto prieinamumas, taipogi nuomos sąlygos, sutarties nutraukimas, savininko išsikraustymas. Mindaugas pasakoja, kad studijų metais „daug dirbo, kad galėtų išlaikyti savarankišką gyvenimą“, tačiau sąlygos, kuriomis gyveno, buvo prastos:

„[Sekėsi] labai prastai, nes buvo prasta mityba, buvo prasta oro kokybė ir toks, galbūt ne psichologiškai, gal nesveika aplinka, kur tiesiog pastoviai. Tarp pavojingų atrodo žmonių, šaukiančių, baisių. Ten tai, sakyčiau, ten buvo labai prastai.“ (Mindaugas, 28 m.)

Jomantės atveju finansinės sąlygos Londone lėmė, kad aukštos Londono nuomos kainos privertė ją

rinktis skvotinimą, dažnai keičiant „apsistojimo“ vietas, gyvenant ofiso patalpose ir sandėliuose:

„<...> pasitaikė galimybė skvotint. Taip aš atsiradau skvotinimo pasauly, tą dariau beveik metus. Tai per tuos metus pakeičiau... vieną, du, tris, keturis. Tai gyvenom bute, gyvenom ofiso patalpose, gyvenom, kur yra warehouse sandėlys su ofiso patalpomis ir ten labai keistais do it yourself dušais iš esmės. Ir po to... Po to gavosi taip, kad tiesiog jau ne- nebebuvo išeities ir ir nebeturėjau kur gyventi, tai aš kurį laiką apsistojau pas globėjos draugę <...> baisios tos Londono kainos. [sutiktas vaikinys] Sako tai tu atvaryk ten, kur aš gyvenu, sako, aš pas tokį [3 vardas] glaudžiuosi, jis ten turi savo namą. Tai aš persikrausčiau ir... Buvo medinis namas, senas. <...> Nu... Labai baisu. Labai nešvaru. O jetus. Aš net matau tą tą tą visą namą ir kaip ten purvina buvo. Wow. Ir po to mes šalia atsidarėm skvotą bare. <...> Bet tuomet baro savininkė nelabai buvo patenkinta, tai mus iš ten iškrapštė su aro policija. Nu čia toks atitikmuo būtų, jau ten su skydais kur atvažiavo. Ir tada aš vėl pas kažkokią draugę persikrausčiau.“ (Jomantė, 36 m.)

Jomantės būsto kelias yra bene ryškiausias tyrimo imtyje savo tempu ir vietų įvairove. Ji gyveno daugiausia šalių, keliavo aplink pasaulį, gyvenamąsias vietas keitė dažnai. Interviu metu ji jas vadino „apsistojimo vietomis“ ir, kaip pati sakė, iki interviu nebuvo susimąsčiusi, kiek daug iš tikrųjų gyvenamųjų vietų jai teko pakeisti.

Būsto keitimas neretai buvo lemiamas išorinių aplinkybių. Pavyzdžiui, Saulės atveju, būstą savininkui nusprendus parduoti teko skubiai ieškoti alternatyvos rugsėjo mėnesį, kai nuomos rinka buvo piko metu. Rezultatas – kompromisinis būstas – senesnis, mažesnis ir prastesnės infrastruktūros mikrorajone, negu būtų norėjusi. Pati apibūdina kaip laikiną stotelę, apie kurią pasakodama, lyg siekdama iliustruoti nemalonų erdvės patyrimą, išskiria ir ten gyvenant nutikusius nemalonus įvykius ir patyrimus:

„Teko kraustytis į prastesnės būstą. Senesnį, mažesnį, bet čia buvo tokia laikina stotelė, kad greitai kažkur persikelti, išsinešti daiktus. <...> jisai jau ir senas buvo ir laiptinės, nešvarios. Mašiną jau turėjau, buvo parkingo labai nedaug vietų, net tokią nelaimę turėjau, kada nuo stogo krito ledo gabalas ir sudaužė automobilio stiklą. <...> ir šiaip pati vieta man nelabai patiko, nes reikėjo ir toliau iki stotelės eiti ten gal penkis kartus toliau negu prieš tai, kuriame teko gyventi. Tai pastoviai skubi, o dar jeigu nespėji į autobusą, kito laukt, nu toks tikrai komplikuoja. Plius ne, nesijaučiau ten taip saugiai, kaip anoj vietoj, <...> daug būdavo tokių ir girtuokliaujančių žmonių. Ne kartą mačiau ir švirkštą numestą ant gatvės, tai tiesiog, tie visi tokie dalykai iškart nuteikia ne, negatyviai, kad žodžiu čia gali būti pavojus einant namo, ypač tamsoj vienai. Tai tai va, tikrai, buvo minusų daugiau negu plusų.“ (Saulė, 32 m.)

Tyrimo dalyvių pasakojimai taip pat rodo, kad nuomojamame būste gyvenama nuolat derinantis prie ribojimų. Saulės pasakojime atsiskleidžia suvaržymo jausmas, kadangi ribotos galimybės kurti asmeniškai savą erdvę. Būstas suvokiamas kaip laikinas ir nepriklausantis gyventojui, todėl investuoti

į jo keitimą ar pritaikymą pagal save atrodo neprasminga. Tokia patirtis atskleidžia simbolinę skirtį tarp „gyvenimo vietos“ ir „namų“ – nuomojamas būstas gali atlikti praktinę funkciją, tačiau kartu išlaikyti emocinį atstumą:

„Mhm nu tai aišku, kadangi dar buvo studijų metai tai pati pradžia, tai jeigu apie patį būstą akcentuojant, tai nebūdavo taip, kad ten užsimaniau naują baldą ir perku vis tiek, ir finansinės galimybės ribotos ir panašiai. Tai gal buvo mažiau to tokio. Kūrybos tą butą pakeisti nu ir plius, kad tai nėra tavo, tai nesinori ten ir kažkokių sienų perdažyti ar baldą naują, nes tada susiduri su problemom, kur dėt tą seną. Ir tada jau reikia su šeimininku tartis ir panašiai.“ (Saulė, 32 m.)

Gyvenamoji vieta siejama su naujo gyvenimo etapo pajautimu. Savarankiškumas nėra linijinis procesas. Stabilumo siekis gali būti nutraukiamas, todėl būsto sprendimai išlieka lankstūs ir kintantys. Veronikos sprendimas išsikraustyti iš „studento būsto“ tampa ženklu, kad žmogus save ima tapatinti su kitu gyvenimo etapu:

„Ne, trejus metus, o po to išsikraustėm į [6 gatvės pavadinimas] gatvę Žvėryne, tiesiog į didesnę butą, naujesnę, nes tiesiog jau buvo per mažai ten erdvės per daug daiktų ir toksai nu toks toks studento turbūt buvo būstas, maža vonia tai ir mes ten pragyvenom metus.“ (Veronika, 35 m.)

„Tarpinis gyvenimas“ tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia kaip nuolatinis balansavimas tarp savarankiškumo siekio, finansinių galimybių ir kintančių gyvenimo aplinkybių. Būsto keliai dažnai formuojami esant išorinių sąlygų apribojimams – aukštų nuomos kainų, nestabilių nuomos santykių, riboto būsto prieinamumo ar savininkų sprendimų. Gyvenamoji vieta tampa laikina, keičiama ir ne visuomet suteikianti saugumo ar kontrolės jausmą. Tyrimo dalyvių pasakojimuose atsikartoja kompromisų motyvas, kai pasirenkami mažesni, senesni ar mažiau patogūs būstai, gyvenama su kambariokais, grįžtama pas artimuosius, ieškoma alternatyvių gyvenimo formų, tokių kaip skvotinimas. Kartu šios patirtys ne visada suvokiamos vien neigiamai. Kai kuriems jos tampa nuotykių, pasaulio pažinimo kontekstu, asmeninio augimo dalimi.

3.1.4. Kraustymasis kaip sąmoningas naujovės ir pokyčio siekis

Tyrimo dalyvių pasakojimuose kraustymasis neretai buvo sąmoningas pasirinkimas kaip naujovės paieška, gyvenimo pokytis:

„Šiaip man patinka kraustyti <...> kraustymasis tampa būdu turėti tą kažkokią naujovę neva. Kad ir nauji maršrutai, kaip ten į studijas ar į darbą, ir ne man jau exciting, ir ten kažkas tai ir tas naujos erdvės prisijaukinimas. Kažkokią iliuziją gal sukuria naujo gyvenimo. Naujo etapo.“ (Patricija, 30 m.)

Stepono pasakojime kraustymasis į Užupį buvo susijęs su noru išbandyti kitokį gyvenimo būdą ir romantizuotu miesto bei mikrorajono įvaizdžiu:

„Keitėsi santykiai, keitėsi darbai, laikinai buvau persikėlęs į Užupį vat kaip sakiau nuomotis,

nes labai kažkaip norėjau Užupy būti pagyvenęs iš romantinės tos pusės, ta prasme, kad man ten visai gražu buvo tas Užupis.“ (Steponas, 30 m.)

Gyvenimas skirtingose vietose ir keliavimas tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia kaip svarbi savęs bei namų sampratos formavimosi dalis. Gyvenamosios vietos siejamos su asmeniniais pokyčiais, didesniu laisvės pojūčiu ir besikeičiančia tapatybe, taip pat ir naujai kuriamais socialiniais ryšiais. Kraustymosi sprendimai tyrimo dalyvių pasakojimuose dažniausiai atsirasdavo reakcija į tuo metu pasitaikiusias galimybes ir aplinkybes. Patricija pasakoja, kad į Karoliniškes persikraustė pusseserei pakvietus, o vėliau į Antakalnį – draugei pasiūlius gyventi kartu: „*[G]alvojau, o kodėl gi ne?*“. Marius pirmąjį nuomojamą butą su partnere rado per bendradarbio rekomendaciją – svarbiausia buvo tinkama kaina ir tuo metu prieinamas variantas, net jei vieta atrodė toloka. Šiuose pasakojimuose gyvenamosios vietos pasirinkimai formuojasi per socialinius ryšius, atsitiktinumą ir praktines galimybes, kurios neretai susiklosto „savaime“.

Aistės žodžiai iliustruoja platesnį tyrimo dalyvių santykį su gyvenamosiomis vietomis ir jų kaita:

„Ypač tikiuosi, daug dar turėsiu visokių būtų ir patirčių, ir keisis jie, nes nu pas mane buvo daug tų pokyčių. Labai jie įdomūs, tas laikas taip gyvenimo etapais suskirstai. Nuo to, kur tu gyvenai. Labai skirtingi vaibai.“ (Aistė, 30 m.)

Tyrimo dalyvių pasakojimuose kraustymasis atsiskleidžia kaip reikšminga asmeninių pokyčių, savęs paieškų besikeičiančiuose gyvenimo etapuose. Judėjimas tarp skirtingų būstų dažnai siejamas su naujovės troškimu, laisvės pojūčiu, noru išbandyti kitokį gyvenimo būdą, taip pat iš naujo patirti miestą ir save jame. Kraustymosi sprendimai dažnai kilo iš tuo metu atsivėrusių galimybių, socialinių ryšių ir kitų aplinkybių.

3.2. Nuosavo būsto siekis formuojasi per stabilumo paieškas, partnerystę ir šeimos paramą

Šiame skyriuje pristatomi tyrimo rezultatai, atsakantys į antrąjį tyrimo uždavinį. Analizė rodo, kad sprendimas įsigyti nuosavą būstą priklauso nuo vidinių motyvų ir išorinių aplinkybių sąveikos. Pirmojoje potemėje nagrinėjamas nuosavo būsto poreikis, siejamas su stabilumo siekiu. Antrojoje potemėje aptariamas šeimos kapitalas kaip veiksnys, darantis įtaką galimybėms įsigyti nekilnojamąjį turtą. Trečiojoje – analizuojamas partnerystės vaidmuo, keičiantis būsto įsigijimo sprendimą iš individualaus į bendrą poros tikslą.

3.2.1. Nuosavo būsto poreikis kaip reakcija į laikinumą ir stabilumo siekis

Tyrimo dalyvių pasakojimuose sprendimas įsigyti nuosavą būstą retai buvo apibūdinamas kaip vien racionalus, finansiniu apskaičiavimu grįstas sprendimas. Noras pirkti formavosi palaipsniui,

keičiantis gyvenimo aplinkybėms, santykiui su gyvenamąja vieta ir ateities įsivaizdavimu. Analitiškai šie motyvai retai egzistuoja atskirai, kadangi individualūs norai persipina su kitomis gyvenimo trajektorijomis.

Informantų pasakojimuose lūžio taškas atsirasdavo tuomet, kai nuoma pradėdavo varginti emociškai. „Svetimo“ būsto jausmas, ribotos galimybės erdvę prisitaikyti pagal save bei nuolatinis laikinumo pojūtis skatino norą turėti nepriklausomą nuo nuomotojų vietą. Rokas tai įvardina tiesiogiai:

„Aš supratau, kad nu nebenoriu. Aš pasiskaičiavau viską, ir nu dabar mokau už paskolą mažiau negu aš, nors aš tuos pinigus, kurių moku dabar už paskolą, aš tokio buto tikrai neišsinuomočiau.“ (Rokas, 29 m.)

Mindaugas nuosavą būstą sieja su autonomija ir kontrole: *„Norėjosi gyventi namuose be niekieno priežiūros ir tvarkytis, gręžt sienas, kabint lentynas, kaip nori perdarinėti tą butą pagal save. Ir būti užtikrintu ir saugiu, kad tu turėsi vietą visam gyvenimui.“* (Mindaugas, 28 m.) Jis taip pat pasakoja, kad pradėjo domėtis būsto paskola nuo pat pirmo studijų kurso ir aktyviai pildė paraiškas tol, kol ji buvo patvirtinta. Finansinis racionalumas ir gyvenimo etapo pokytis daugelio pasakojimuose glaudžiai persipina. Mariui lūžis atėjo, kai suprato, kokia didelė pinigų suma išeina nuomai:

„Kai po šešių mėnesių atiduodavai tokią didelę pinigų sumą, kažkaip pradedi suprast, kad daug pinigų išeina ne savo būstui. Atrodo, kas iš to, kad čia gyveni? Tai kažkaip pasidalijome finansus, pasižiūrėjom, kad visai mums ten neblogai viskas sekasi ir pagalvojom, kad galim sau leisti pabandyti kažką nusipirkti.“ (Marius, 28 m.)

Steponui finansinis racionalumas buvo šeimoje vyravusi nuostata: *„toksai savaime aiškus supratimas šeimoje, kad nu reikia geriau pirkti ir mokėti paskolą, negu nuomotis.“* (Steponas, 30 m.) Tuo tarpu Saulės istorijoje sprendimą pirkti formavo ir rinkos situacijos stebėjimas. Ji su partneriu ilgą laiką laukė tikėdamiesi būsto kainų kritimo, tačiau matydami toliau augančias kainas nusprendė nebeatidėlioti sprendimo: *„arba priimam sprendimą ir perkam, arba po to gali būti, kad dar jos pakils.“* (Saulė, 32 m.)

Ne visiems tyrimo dalyviams sprendimas įsigyti nuosavą būstą atrodė savaime suprantamas ar natūralus gyvenimo žingsnis. Patricijos pasakojime būsto nuosavybė ilgą laiką buvo siejama su mobilumo praradimu ir judėjimo laisvę ribojančiu įsipareigojimu:

„Labai baisu atrodė, labai didelis įsipareigojimas. Negalėjau įsivaizduoti, galvojau, o jeigu aš norėsiu išvaryti kažkur kitur gyventi, viską keisti, viską mesti. Tėvai labai spaudė, bet atsilaikiau kažkaip. Ir tada jau savo laiku visiškai.“ (Patricija, 30 m.)

Nuosavas būstas suvokiamas kaip galintis apriboti galimybę keisti gyvenimo kryptį ar išlaikyti atvirą ateities trajektoriją. Tuo tarpu Jomantės atveju idėja apie nuosavo būsto įsigijimą kilo nuo išorinių

aplinkybių – šeimos susitikimo metu sužinojusi apie valstybės subsidiją globotiems asmenims, ji pradėjo domėtis būsto įsigijimo galimybėmis ir suprato turinti ribotą laiką subsidijai panaudoti. Taigi sprendimą įsigyti būstą gali paskatinti ir atsitiktinai gauta informacija, institucinės galimybės.

Tyrimo dalyvių pasakojimuose noras įsigyti nuosavą būstą formavosi palaipsniui ir buvo susijęs su skirtingų gyvenimo aplinkybių sankirta. Iš vienos pusės sprendimą pirkti skatino ekonominiai argumentai ir siekis „mokėti už savo“. Iš kitos pusės, būsto pirkimas neatsiejamas nuo emocinio saugumo, stabilumo, autonomijos poreikio ir gyvenimo ateities vizijos. Nuomos patirtys daugeliui dalyvių ilgainiui pradėjo kelti laikinumo pojūtį ir nepriklausomybės poreikį, o būtent nuosavas būstas buvo suvokiamas kaip galimybė įsitvirtinti, kontroliuoti savo gyvenamąją erdvę ir planuoti savo ateitį. Sprendimą veikė partnerystė, santuoka, profesinis stabilumas, šeimos nuostatos, finansinės galimybės.

3.2.2. Šeimos kapitalas kaip struktūrinis veiksnys kelyje į būsto nuosavybę

Tyrimo dalyvių pasakojimuose šeimos vaidmuo būsto įsigijimo kelyje pasireiškė skirtingomis formomis. Tėvai ar kiti šeimos nariai suteikė tiesioginę finansinę paramą, pavyzdžiui, prisidėjo prie pradinio įnašo, sumokėjo jį visą arba perleido turimą nekilnojamąjį turtą. Šeimos įtaka taip pat reiškėsi per ekspertines žinias, konsultavimą, pagalbą būsto paieškos procese; per internalizuotas nuosavybės normas.

Kai kurių informantų būsto keliuose šeimos vaidmuo buvo itin tiesioginis ir apėmė aktyvų dalyvavimą visame būsto įsigijimo procese. Ryškiausiai tai atsiskleidžia Tairos pasakojime. Mama jau anksčiau planavo investuoti santaupas į nekilnojamąjį turtą, todėl būsto įsigijimas Vilniuje buvo galimybė dukrai turėti saugią gyvenamąją vietą. Mama inicijavo procesą, aktyviai domėjosi projektais, svarstė skirtingus variantus, planuodama ateityje perleisti būstą dukrai:

„Mano mama jau ganėtinai ilgai galvojo, kad reikėtų investuoti turimas santaupas į nekilnojamąjį turtą. <...> kadangi aš neketinau grįžti į Kauną <...> pradėjo darytis į Vilnių, kad gal tu pačiu daryti tą investiciją. Bet, na, aš turėčiau tada, kur gyventi visiškai ramiai ir su ta mintimi, kad aš paskui pasiimu paskolą ir kaip ir perperku iš jos tą butą.“ (Taira, 26 m.)

Pauliaus atvejis yra kraštutinis stipraus šeimos vaidmens atvejis. Informantas teigia, kad tuo metu pats dar net nebuvo pradėjęs galvoti apie nuosavą būsto įsigijimą, kai tėvas, dirbantis nekilnojamojo turto vystymo srityje, pranešė rezervavęs jam butą. Šiuo atveju tėvų vaidmuo peržengia finansinės paramos ribas, kai pats būsto įsigijimo procesas įvyko tėvo iniciatyva:

„Vieną dieną jis man pasakė, kad rezervavo man butą. Man čia buvo staigmena visiškai ir aš nesupratau kas vyksta. Buvau iš pradžių šoke, nesupratau, kas vyksta, bet nu šiaip buvo labai, labai smagu. Labai įdomu, nes kažkas tokio vau, visiškai netikėto, ir šiaip pati mintis turėti savo būstą kažkaip net nebuvo atėjęs man tuo metu, kad jau čia reiktų planuoti kažką, ir taip vat tiesiog

išpuolė. “ (Paulius, 33 m.)

Pauliaus atveju tėvo įsitraukimas į nuosavo būsto įsigijimą tęsėsi ir įsirengimo etape:

„Tėtis padėdavo su <...> išplanavimu truputį tai, jo va taip truputį po truputį pradėdavau įsivaizduot, kaip kas turėtų atrodyt, kaip kas kur turėtų stovėti. Ir vat mintyse jau jau pratinausi prie tos minties. Gyvenimo tame butuke. “ (Paulius, 33 m.)

Kituose pasakojimuose šeimos įtaka reiškėsi subtiliau, per šeimoje nusistovėjusias nuostatas apie nuosavybę ir „teisingą“ gyvenimo kelią. Stepono pasakojime atsikartoja šeimoje vyravęs įsitikinimas, kad geriau mokėti paskolą nei nuomą, nes būstas suvokiamas kaip investicija ir natūrali gyvenimo dalis. Nors pats informantas to neapibūdina kaip spaudimo, ši nuostata veikė kaip savaime suprantamas žingsnis, formavęs jo santykį su būsto nuosavybe.

Ekspertinės žinios, pagalba vertinant būsto variantus, galimybė laikinai gyventi pas artimuosius – šeimos parama reiškėsi įvairiomis formomis. Marius pabrėžia, kad būstą įsigijo be tėvų finansinės paramos ir ši savarankiškumo pozicija jam buvo svarbi. Tačiau ir šiuo atveju būsto kelias nebuvo visiškai individualus – svarbią reikšmę turėjo partnerės šeima, suteikusi gyvenamąją vietą taupymo laikotarpiu, padėjusi orientuotis būsto klausimais. Panašiai ir Gerdos istorijoje aktyvų vaidmenį atliko tėtis, turintis profesinės patirties statybų srityje, konsultavęs dėl paskolos galimybių ir būsto kokybės vertinimo. Šeimos kapitalas tyrimo dalyvių būsto keliuose veikė ir per sukauptas žinias, profesinę patirtį, socialinius išteklius, kurie padėjo saugiau orientuotis būsto rinkoje:

„[D]aug šiais klausimais mano tėtis konsultuodavo, nes tai visą gyvenimą pradirbęs buvo statybose, tai jisai nusimanė apie visus tuos niuansus, kur žmogui, kuris su tuo nesusidūręs, nėra žinomi. “ (Gerda, 28 m.)

Tyrimo duomenys rodo, kad šeimos parama nemažino savarankiškumo jausmo. Kai kurie dalyviai, net ir stipriai remiami šeimos, aktyviai kūrė būstą kaip „savą“ per sprendimų priėmimą, erdvės įsirengimą, finansinės atsakomybės perėmimą ateityje. Savarankiškumas tyrimo dalyvių pasakojimuose suprantamas ir kaip galimybė turėti kontrolę, pasirinkimą, kurti emocinį ryšį su gyvenamąja vieta. Galimybė įsigyti būstą buvo nevienodai pasiekiamą ir stipriai priklausė nuo šeimos išteklių. Šeimos sukauptas kapitalas – santaupos, nekilnojamasis turtas, profesinės žinios ar galimybė laikinai gyventi pas artimuosius – buvo svarbi sąlyga, leidusi greičiau pereiti į būsto nuosavybę.

3.2.3. Partnerystė kaip finansinis ir normatyvinis veiksnys būsto įsigijimo procese

Septyni iš trylikos tyrimo dalyvių nuosavą būstą įsigijo kartu su partneriu ar sutuoktiniu. Pasakojimuose partnerystė palengvino finansinį procesą, turint sąlygas drauge taupyti įnašui gyvenant bendrame namų ūkyje ir gauti didesnę banko paskolą. Bendro būsto įsigijimas partnerystėje pakeitė patį sprendimo priėmimo pobūdį: individualus noras turėti nuosavą būstą tapo bendru poros

tikslu.

Vienas ryškiausių partnerystės poveikio požymių tyrimo dalyvių pasakojimuose yra perėjimas nuo „aš“ prie „mes“ kalbos. Mariaus interviu šis perėjimas vyksta nuosekliai. Nuo pat bendro gyvenimo pradžios pora kaupė bendras finansines lėšas, atidžiai stebėjo, kiek išleidžia nuomai, ir priėjo išvados, kad laikas pirkti. Pats procesas, nuo lokacijos ieškojimo iki įrengimo prioritetų, buvo bendras. Saulės pasakojimas partnerystę atspindi kaip visiškai lygiavertį sprendimų priėmimo darinį. Pora kartu analizavo rinkos kainas ir laukė, kartu nusprendė nebedelsti, kartu derino kompromisus tarp lokacijos ir finansinių galimybių:

„Nes buvom iki galo neapsisprendę, kokio mes pobūdžio norim būsto, ar norim ten mažo, bet kažkur labai arti centro, ten kokiam Žvėryne, ar norim toliau už miesto gyventi, bet tada yra važinėjimas. Tai labai daug aspektų ir žiūrėjom, ką draugai yra nusprendę ten, tarkim. Vieni draugai prie jie Nemėžio nusipirko ir gaunasi, kad tu pas juos važiuoji, važiuoji kaip į kelionę, nes tau reikia valandos laiko nuvažiuoti iki jų ir nu supratom, kad mes to tikrai nenorim.“ (Saulė, 32 m.)

Sprendimas dėl būsto vietos buvo formuojamas ne vien remiantis asmeniniais poreikiais, bet ir stebint artimųjų gyvenimo patirtis bei jų pasirinkimų pasekmes. Draugų gyvenimas už miesto tapo pavyzdžiu, padėjusiu apsibrėžti, kokio gyvenimo būdo pora nenorėtų.

Veronikos atveju sprendimas pirkti buvo tiesiogiai siejamas su santuoka kaip svarbiu normatyviniu gyvenimo etapu. Veronika pabrėžia nenorėjusi įsigyti bendro būsto nesusituokus. Partnerystė tyrimo dalyvių pasakojimuose veikia kaip vertybinis bei normatyvinis rėmas, apibrėžiantis, kada tam tikri gyvenimo sprendimai laikomi „tinkamais“ ar „laiku“:

„Nenorėjau aš čia turbūt principingai nenorėjau pirkti bendro būsto, nesudarius santuokos tai va čia mano toks. Galėjom per lygiom dalim būtų gal paprasčiau tas pats ant to pačio išeina, bet man toks kažkoks turėjo būtinais santuoka labiau, nu o tada vaikai.“ (Veronika, 35 m.)

Pora galiausiai nusprendė pirma atšvęsti vestuves, o tik po to pirkti būstą: *„nusprendėm, kad tai darom vestuves, o po to įsigysime būstą.“* Bendro būsto įsigijimas tiesiogiai veikė „teisingą“ bendro gyvenimo seką.

Gerdos pasakojime partnerystė būsto įsigijimo procese veikė kaip praktinis finansinis sprendimas, prisitaikant prie besikeičiančių rinkos sąlygų. Sprendimą pirkti būstą kartu formavo ekonominiai apribojimai – išaugusios palūkanų normos ir sumažėjusios skolinimosi galimybės, nepakankamas pradinis įnašas būsto įsigijimui su banko paskola:

„Mes mes iškart susitarėm, kad mes kartu. Nu ta prasme svarstėm, galbūt atskirai, žiūrint į ateitį, kad nu mažesnis tas įnašo reikalavimas, tai mes labai norėjom atskirai, kad ir vienas, ir kitas, bet tiesiog tada buvo tokia situacija, kad labai buvo pakilęs euriboras ir labai mažai, nu buvo sumažintas tas dydis paskolos, kurių duotų ir mum nesigavo, nu ta prasme neišėjo jau su įnašu.“ (Gerda, 28 m.)

Aistės pasakojime bendro būsto paieška atsiskleidžia kaip natūrali ilgalaikės partnerystės tąsa – po daugelio metų kartu sprendimas įsigyti būstą buvo suvokiamas kaip savaime suprantamas žingsnis:

„Mes draugavom jau kokius devynis metus tuo metu. Jo tai mes sena pora jau kaip ir aišku viskas buvo. Kaip ir žinojom, kad būsim kartu ir ieškojom buto.“ (Aistė, 29 m.)

Tuo tarpu Jolantos pasakojime bendro būsto įsigijimas tapo proga reflektuoti santykio tvirtumą ir bendrą ateitį:

„Tai toks lyg ir santykių įsipareigojimas buvo ir apie būstą, ir apie savo namus, bet ir apie įsipareigojimą santykiui. Juk čia kažkoks rimtas labai sprendimas. Ar čia mano ateitis, ar čia aš noriu su tuo žmogum ateities ir tuose naujuose namuose.“ (Jolanta, 31 m.)

Šiame pasakojime būsto įsigijimas tampa santykio „patikrinimu“, verčiančiu permąstyti ilgalaikius planus ir bendros ateities viziją poroje. Bendros nuosavybės įgijimas buvo matomas kaip galimas skyrybas ateityje komplikuojantis veiksnys, suvaržymas. Jolantos situaciją papildomai komplikavo ribotos jos pačios šeimos finansinės galimybės, tačiau partnerio mama pasiūlė lėšas pradiniam įnašui. Partnerio artimieji perėmė vaidmenį, kurį kituose pasakojimuose atliko paties dalyvio šema – partnerystėje susijungia dviejų šeimų ištekliai.

Matyti, kad partnerystė būsto įsigijimo procese veikia finansine prasme, kadangi dvigubos pajamos ir bendras taupymas leido greičiau sukaupti pradinį įnašą. Sprendimų priėmimo prasme pirkimas tampa bendru siekiu, būsto kriterijai ir finansavimo sprendimai derinami tarpusavyje. Partnerystės statusas įgauna platesnę reikšmę ir santykiuose, kai nuosavas būstas yra santykio brandos ir įsipareigojimo ženklas ir tampa būdu stabilizuoti gyvenimo trajektoriją.

3.3. Ankstesnės būsto patirtys formuoja nuosavo būsto pasirinkimus, lūkesčius ir namų sampratą

Paskutiniame skyriuje pristatomi rezultatai, atsakantys į trečiąjį tyrimo uždavinį. Analizė atskleidžia, kad būsto pasirinkimai nebūtinai yra vien racionaliai apskaičiuojami ir praktiniai. Jie formuojami per ankstesnes patirtis, tapatybę ir emocinį patyrimą bei atpažinimą, aiškiai suformuotus lūkesčius. Pirmoji potėmė atskleidžia, kaip ankstesniuose būstuose patirti teigiami ir neigiami aspektai tapo konkrečių nuosavo būsto kriterijų pagrindu. Antroji potėmė nagrinėja lokacijos pasirinkimą kaip tapatybės ir emocinio ryšio su vieta temą. Trečioji potėmė atskleidžia, kaip namų jausmas nuosavame būste formuojasi palaipsniui per kontrolės pojūtį, emocinį prisirišimą ir tapatybės pokytį.

3.3.1. Ankstesnės būsto patirtys kaip nuosavo būsto kriterijų pagrindas

Tyrimo dalyvių kriterijai nuosavam būstui dažnai kilo iš ankstesnių patirčių. Lūkesčiai buvo formuojami tiek nuo neigiamų, tiek teigiamų ankstesnių patirčių. Ankstesniuose būstuose patirti nepatogumai, erzinusios sąlygos ar nesaugumo jausmas formavo tai, ko dalyviai siekė vengti nuosavame būste. Tuo tarpu patirtys, susijusios su jaukumu, patogumu ar gerai veikiančia gyvenamąja aplinka, tapo siektiniais kriterijais ir įsivaizduojamo „gero būsto“ pagrindu. Dauguma dalyvių nurodė praktinius kriterijus, tokius kaip atskiras miegamasis, pakankamas buto plotas, balkonas, patikimas vystytojas, tinkama lokacija. Kriterijai nuosavam būstui dažniausiai buvo derinami tarpusavyje ir tapdavo kompromisų rezultatu, nes sprendimus ribojė finansinės galimybės. Būsto kaina veikė kaip pagrindinis rėmas, į kurį reikėdavo „sutilpti“, todėl tyrimo dalyviai nuolat balansavo tarp norų, praktinių poreikių ir to, ką realiai galėjo sau leisti.

Roko pasakojime matyti, kaip ankstesnės gyvenimo patirtys formavo konkrečius lūkesčius nuosavam būstui. Po metų gyvenimo su kambariokais ir beveik neegzistuojančio privatumo atskiras miegamasis tapo vienu svarbiausių kriterijų:

„[B]e proto buvo sudėtinga rasti, nes visur, kur yra dar nedidesni butai ir jie turi tuos pusantrinius kambarius, kur ten kažkokio gipso senelės skiria, ir taip iš dviejų šonų užėini. Į lovą užėini ir toks nu lievai, kas man iš tos gipso sienelės, kad teliką tik ant jos pasikabint žinai, tai nei užsirakint, nei užsidaryt negali nuo kažko kito.“ (Rokas, 29 m.)

Panašų kriterijų dėl tos pačios priežasties turėjo ir Patricija, anksčiau gyvenusi studijos tipo bute. Tuo tarpu Saulė, ilgą laiką gyvenusi ankštame bute su daug daiktų, ieškojo didesnio ploto bei žemaaukštės statybos būsto, kad nereikėtų kasdien laukti lifto. Lūkesčiai tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia kaip ankstesnių gyvenimo patirčių suformuoti praktiniai poreikiai, kylantys iš to, kas kasdieniame gyvenime kėlė diskomfortą. Būsto kriterijai keitėsi kartu su gyvenimo etapu ir besikeičiančiais poreikiais. Veronikos atveju, gyvenant vienai mažas butas miesto centre atitiko jos gyvenimo būdą ir buvo suvokiamas kaip idealus pasirinkimas. Tačiau besilaukiant vaiko tie patys kriterijai tapo nebeaktualūs – svarbesniais tapo didesnė erdvė, papildomi kambariai, vaiko poreikiams palanki aplinka. Ji pasakoja, kad pradėjo ieškoti būsto su vaizdu į žaidimų aikštelę bei tiesioginiu priėjimu prie kiemo. Nors asmeniškai jai buvo patraukli pirmo aukšto ir terasos idėja: *„Norėjom, kad būtų ne pirmas aukštas, nors iš tikrųjų aš, kaip ir visai norėjau to pirmo, nes labai norėjau terasos“*. Galutinis pasirinkimas buvo orientuotas į tai, kas labiausiai tiko naujam šeimos gyvenimo etapui.

Estetiniai ir jausminiai kriterijai daugelio tyrimo dalyvių pasakojimuose veikė greta praktinių poreikių ir dažnai tapdavo ne mažiau svarbūs renkantis būstą. Ankstesnės gyvenamosios vietos formavo ne tik tai, ko norima, bet ir tai, ko sąmoningai siekiama vengti. Tai ryškiai atsiskleidžia Aistės pasakojime – nemaloni patirtis Justiniškių mikrorajone, kuris turėjo balkoną, bet jai labai nepatiko, lėmė, kad balkonas jai tapo kriterijumi, kurio sąmoningai atsisakoma. Mindaugas ir Jolanta kalbėjo apie būsto „pajautimą“ kaip bene svarbiausią atrankos filtrą. Ieškant sau tinkamo būsto neretai buvo

aplangomi keli variantai ir apie „to“ buto pasirinkimą buvo pasakojama kaip apie pajautimą apžiūros metu: „*Tiesiog įėjom ir pajautėm*“ (Jolanta, 31 m.), „*Pajautimas. Galbūt, kai buvo pakankamai jauku įeiti ir aplinka buvo tokia pakankamai jauki*“ (Mindaugas, 28 m.). Apibūdindami, kaip pasirinko būtent įsigytą būstą, tyrimo dalyviai naudojo žodžius kaip „labai patiko“, „patiko tiesiog“, „žiauriai patiko“, „nupirko“, „papirko“, „pajautėm“, „supratom“.

Finansinės galimybės visų tyrimo dalyvių pasakojimuose veikė kaip pagrindinis apribojantis rėmas, dėl kurio dažnai tekdavo derinti norimus kriterijus su tuo, kas realiai buvo įperkama. Patricija siekė įsigyti būstą Naujamiestyje, tačiau galiausiai pasirinko Naujininkus. Jomantė taip pat turėjo aiškia būsimo būsto viziją – jai buvo svarbi gamta, privatumas ir erdvė, tačiau galutinis pasirinkimas buvo nulemtas finansinių galimybių. Atsiskleidžia įtampa tarp individualių lūkesčių ir struktūrinių apribojimų: nors dalyviai formuoja aiškius norus ir įsivaizdavimus apie sau „tinkamą“ būstą, norų įgyvendinimą riboja būsto rinkos ir finansinių galimybių sąlygos. Stepono atvejis šiame kontekste išsiskiria kaip priešingybė. Pirkimo metu jis teigia beveik neturėjęs konkrečių kriterijų ir pats tai reflektuoja: „*neturėjau jokių labai didelių kriterijų, labai neišrankus buvau.*“ Tačiau šis „neišrankumas“ nereiškia kriterijų nebuvimo. Jis gali atspindėti ir ankstesnių neigiamų gyvenimo patirčių poveikį – po gyvenimo tamsiame ir prastai vėdinamame bute jam norėjosi naujo nuosavo būsto. Tik vėliau, jau pagyvenęs jame jis pradėjo aiškiau įvardinti, kad jame trūksta geresnės ventiliacijos, aukštesnių lubų, funkcionalesnio išplanavimo. Būsto kriterijai nėra statiški ar galutinai susiformavę prieš pirkimą. Jie nuolat persikuria per gyvenimo patirtį, o kiekvienas būstas tampa atskaitos tašku kitų lūkesčių formavimuisi.

3.3.2. Būsto lokacija kaip tapatybės ir emocinio atpažinimo klausimas

Lokacijos pasirinkimas tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia daugiaprasmiškai. Nors dauguma minėjo praktinius kriterijus, tokius kaip susisiekimą, atstumą iki darbo ar parduotuvių, šie kriterijai dažniausiai veikė tik kaip pirminis atrankos filtras. Svarbesnė buvo simbolinė ir emocinė vietos reikšmė – ar mikrorajonas atitinka savęs suvokimą, gyvenimo būdą, įsivaizduojamą kasdienybę. Stipriausias emocinis ryšys tyrimo duomenyse išryškėja būsto lokacijoje kaip aplinkoje, susijusioje su tapatybę formuojančiais veiksniais: reikšmingų socialinių ryšių, užimtumo, gyvenimo patirčių bei gero aplinkos pažinimo, orientavimosi ar nostalgiją ir sentimentus sužadinančiomis vietomis.

Tai ypač ryškiai atsiskleidžia per skirtingų mikrorajonų atmetimą. Daugelis tyrimo dalyvių kai kurias Vilniaus vietas eliminavo dėl susiformavusių mikrorajonų įvaizdžių ir to, ką jie jiems simbolizavo. Aistė ieškojo būsto tik Senamiestyje, Naujamiestyje, Žvėryne ar Užupyje. Šį pasirinkimą ji tiesiogiai sieja su vaikystės namų patirtimi: „*aš dėl to buto ir nusprendžiau niekada rajonuose negyventi [...] ten tos romantikos, ten tos storos sienos. Plačios palangės, aukštos*

lubos.“ Vaikystės namų estetika jai tapo ilgalaikiu orientyru. Dėl to miegamieji mikrorajonai jos pasakojime net neatsiranda kaip reali alternatyva, nors praktiškai ar finansiškai jie turėjo geresnes savybes.

Norai ir svajonės buvo formuojamos pozityvių ankstesnių patirčių bei asociacijų. Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie gyvenamojo būsto lokaciją, mikrorajonų charakterį apibūdina remdamiesi savo ankstesnėmis patirtimis bei socialiniame rate sklandančiais pasakojimais ir atsiliepimais. Vertindami alternatyvas, jie save tapatina su gyvenamosios vietos charakteriu ir tuo, kaip ją suvokia – ar vieta atrodo saugi, kokie žmonės joje gyvena, kokį gyvenimo būdą ji reprezentuoja. Taip atsiskleidžia tyrimo dalyvių savęs siejimas su įsivaizduojamu mikrorajono ir aplinkos charakteriu, vertinant, ar ši vieta atitinka jų tapatybę. Veronika pasakoja, kaip būsto projekto pardavėja ją atkalbinėjo nuo vieno varianto dėl mikrorajono įvaizdžio: *„lokacija čia Šnipiškės nelabai mėgsta*.“ Veronikos pasirinkimą lėmė vystytojo „nupieštas“ ateities projektas mikrorajonui. Rokas žinojo, kad jo būsto projekto kaimynystė gerėja, ir tai buvo svarbus argumentas perkant.

Tyrimo dalyvių pasakojimuose būsto lokacija buvo svarbi ir dėl santykio su socialine bei pažįstama aplinka. Sprendžiant, kur įsigyti būstą, reikšmingu kriterijumi tapo atstumas iki šeimos narių, draugų ar kitų svarbių socialinių ryšių, taip pat anksčiau pažinoti ir emociškai artimi miesto mikrorajonai. Dalyviai dažnai rinkosi tas Vilniaus vietas, su kuriomis siejo ankstesnės gyvenimo patirtys. Pavyzdžiui, Marius ieškojo būsto Vilniaus pusėje, su kuria abu turėjo asmeninį ryšį – žmona ilgą laiką gyveno Jeruzalėje, jis Šnipiškėse ir vėliau kartu gyveno Bajoruose. Būsto lokacijos kriterijus pasireiškia per socialinių ryšių „atstumus“. Nors objektyviai jų pasirinkta vieta tuo metu pasižymėjo silpna infrastruktūra, menku viešuoju transportu ir žvyrkeliu prie namų, šie trūkumai netapo lemiamais. Pats Marius tai apibūdina paprastai: *„mums tiesiog žiauriai patiko šita Vilniaus pusė [...] Tiesiog kažkaip fainiau*.“ Šie pasakojimai rodo, kad lokacijos pasirinkimas tyrimo dalyvių būsto keliuose buvo glaudžiai susijęs su emociniu prisirišimu, pažįstamumu ir gyvenimo būdo tapatybe, o ne vien racionalių infrastruktūros vertinimu.

Galutinis lokacijos pasirinkimas daugeliu atvejų buvo grindžiamas jausminiu atpažinimu. Saulė po ilgų paieškų ir daugelio apžiūrų pasakoja: *„Atvykus buvo tokia ramybė [...] yra miškelis. Ir yra išėjimas per tą miškelį iki ežeriuko [...] Tai gal vat ta ramybė sužavėjo*.“ Kriterijai, tokie kaip kaina, kambarių skaičius, žemaaukštė statyba, buvo svarbūs ir reikšmingi kriterijai, tačiau galutinį sprendimą dėl konkretaus būsto lėmė jausmas, kurį sunku racionaliai paaiškinti. Jolantos pasakojime atsiskleidžia įtampa tarp įsivaizduojamo ir praktiškai įmanomo gyvenimo būdo. Nors ji ilgą laiką save siejo su gyvenimu gamtoje ar kaime, galutinis pasirinkimas buvo kompromisas tarp šio įsivaizdavimo ir kasdienio gyvenimo realybės – būstas mieste, tačiau šalia miško ir gamtos: *„visą laiką galvoju, gal čia iliuzija kažkokia, kad aš čia noriu toje gamtoje ir kaime, ką aš ten, tam kaime veiksiu?*“ Būsto vietos pasirinkimas grindžiamas tuo, koks gyvenimas yra įmanomas.

3.3.3. Nuosavas būstas kaip kontrolės, tapatybės pokyčio ir namų jausmo erdvė

Kalbėdami apie pasitenkinimą būstu jau jame pagyvenus, tyrimo dalyviai neretai pradėdavo kitaip vertinti anksčiau įvardintus trūkumus. Objektīvūs būsto ribotumai – mažesnė erdvė, kompromisinė lokacija ar nepatogumai – ilgainiui tapdavo kasdienės gyvenimo patirties dalimi ir buvo interpretuojami mažiau neigiamai. Dalyvių pasakojimuose atsiskleidė, kad emocinis santykis su nuosavu būstu skatino prisitaikymą prie trūkumų ir didesnę pasitenkinimą gyvenamąja vieta. Pasitenkinimas nuosavybe keitė tai, kaip žmogus žiūri į trūkumus. Pauliaus pasakojime, ypač jam pačiam nesirenkant būsto, tai atsispindi labai ryškiai:

„Dabar daug mažiau vietos, labai atrodo suspausta viskas, nu palyginus su kitom gyvenamosiom vietom. Bet kai žinau, kad čia yra mano tai, kaip labai. Vis vien geriau jaučiuosi, jausmas geresnis. Lokacija, šiaip irgi nėra labai, sakyčiau, nors ir nėra centras, bet iki iki centro pėsčiomis dvidešimt minučių, tai čia, sakyčiau, labai arti. Tas labai patinka iš tikrųjų ir gal netgi geriau, kad pradėjau vertint labiau tą tokį... gyvenimą toliau nuo centro truputį.“ (Paulius, 33m.)

Nuosavas būstas tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia kaip esminis perėjimas į didesnę savarankiškumą ir kontrolę savo gyvenimo atžvilgiu. Jomantės pasakojime pirmoji naktis nuosavame bute buvo stipri autonomijos ir privatumo patirtis: *„kaip gera, kad nieko nėra, kad aš galiu pasirinkti, kada kažkas kitas užeis ir išeis. O jeigu renkuosi, kad niekas neateis, tai niekas ir neateis, ir ta erdvė yra mano.“* Po gyvenimo skvote, hosteliuose, laikinose vietose pas draugus svarbiausia jai buvo galimybė kontroliuoti savo erdvę ir nustatyti jos ribas. Panašiai ir Mindaugui nuosavybė pirmiausia reiškė galimybę gyventi pagal savo taisyklės – *„gręžt sienas, kabint lentynas“* ir būti *„užtikrintu ir saugiu, kad tu turėsi vietą visam gyvenimui.“* Galimybė savarankiškai tvarkyti gyvenamąją erdvę, keisti ją pagal savo poreikius ir nebepriklausyti nuo kitų taisyklių dalyvių buvo suvokiama kaip svarbi savarankiško gyvenimo dalis, kūrė autonomijos pojūtį:

„Nu manau, kad kaip diena ir naktis galėčiau palygint, nes vien jau tai, kad tu žinai, kad čia galėsi ten keist, ką nori, ta prasme nepatiks ten sienos spalva paims ir perdažysi ir nereikės nieko atsiklaust. Nebus tiesiog to tarpinio žmogaus ir labiau jausi, kad tai tavo yra.“ (Saulė, 32 m.).

Namų jausmas dalyvių pasakojimuose dažniausiai neatsiranda iš karto persikėlus į nuosavą būstą. Patricija prisimena, kad pirmaisiais mėnesiais abejojo savo sprendimu, tačiau po laikino išsikraustymo grįžimas į savo butą pakeitė jos santykį su vieta: *„kai grįžau namo, tai man toks buvo palengvėjimas ir kažkaip nu jo, namai.“* Jolanta ir po dviejų savačių naujame būste šį jausmą apibūdino atsargiai: *„lyg ne mano, lyg iki galo mano dabar aš jaučiu lyg mano kažkaip.“* „Namų“ jausmas formuojasi palaipsniui, per santykį su erdve, kuris kuriamas per kasdienį gyvenimą ir emocinį prisirišimą.

Kai kurių tyrimo dalyvių pasakojimuose nuosavas būstas suvokiamas ir kaip ilgalaikis šeimos turtas. Veronika kalbėjo, kad ateityje būstą tikisi palikti dukrai, o Gerda įsigytą butą, nors šiuo metu jį nuomoja, vertina kaip investiciją į finansinį ateities saugumą.

Jomantės žodžiai, kad įsigijusi būstą ji „*patap[o] kita savo versija. Ne ta, kuri pastoviai kažkur juda, kažkur kažką daro*“, apibendrina būsto kelių kaip laikino, praėjusio etapo pabaigą. Nuosavas būstas tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia kaip tapatybės pokytis, žymintis perėjimą į stabilesnį gyvenimo etapą. Stabilumas tyrimo dalyvių pasakojimuose siejamas su galimybe turėti nuolatinę ir savarankiškai kontroliuojamą gyvenamąją erdvę, suteikiančią saugumo, tęstinumo ir užtikrintumo jausmą.

IŠVADOS

1. Jaunų suaugusiųjų būsto kaita iki nuosavo būsto įsigijimo Vilniuje buvo susijusi su gyvenimo įvykiais: studijomis, darbo pasikeitimu, partneryste. Būsto keliai pasižymėjo nelinijškumu ir pasikartojančiais laikiniais grįžimais į šeimos namus. Dauguma dalyvių, prieš įsigydami nuosavą būstą, gyvenamąją vietą keitė kelis kartus.
2. Sprendimą įsigyti nuosavą būstą paskatino darbo stabilizacija, pajamų augimas, ilgalaikiai santykiai, noras kontroliuoti savo gyvenamąją aplinką, šeimos finansinė parama, dažniausiai pradinio įnašo dengimas, ir būsto nuomos sąlygų nestabilumas.
3. Šeimos vaidmuo būsto įsigijimo procese buvo ypač reikšmingas finansiškai. Be prisidėjimo prie pradinio įnašo, dalis tyrimo dalyvių turėjo sąlygas taupyti nuosavam būstui, apsigyvenant šeimos namuose. Dalis dalyvių būsto įsigijimą laikė bendru šeimos sprendimu, jį interpretuodami kaip asmeninį pasirinkimą.
4. Sprendimui įsigyti nuosavą būstą partnerystė turėjo įtakos trimis pagrindiniais aspektais: santykių stabilizacija dažnai paspartindavo būsto paieškų pradžią; dviejų asmenų pajamos padidindavo skolinimosi galimybes ir leisdavo greičiau sukaupti pradinį įnašą; būsto kriterijai buvo derinami pagal skirtingus poros poreikius. Būsto įsigijimas buvo vertinamas kaip bendras poros sprendimas.
5. Lūkesčiai ir kriterijai nuosavam būstui buvo formuojami pagal patirtis ankstesnėse gyvenamosiose vietose. Reikšmingai atsispindėjo neigiamos patirtys, pavyzdžiui, privatumo trūkumas ir ribota kontrolė savo erdvės atžvilgiu. Kriterijai kildavo ir iš teigiamų ankstesnių patirčių. Lokacijos pasirinkimą lėmė tiek praktiniai kriterijai, tiek emocinis prisirišimas. Mikrorajonai buvo vertinami pagal suvokiamo įvaizdžio atitikimą savo tapatumui. Nuomos laikotarpis dažnai buvo siejamas su laikiniu gyvenimu ir nestabilumu. Nuosavas būstas suvokiamas kaip saugumo, privatumo ir stabilumo šaltinis. Finansinės galimybės veikė kaip pagrindinis apribojantis veiksnys, dėl kurio dalyviai koregavo savo lūkesčius.
6. Namų jausmas nuosavame būste palaipsniui formavosi per kasdienę rutiną ir praktikas, emocinį prisirišimą, galimybę kontroliuoti savo erdvę. Nuosavo būsto įsigijimas dalyvių pasakojimuose atsiskleidė kaip tapatumo pokytis, žymintis perėjimą į stabilesnį gyvenimo etapą.

DISKUSIJA

Tyrimo rezultatai atspindi mokslinėje literatūroje aptariamą subjektyvaus būsto patyrimo ir būsto kelių koncepcijas. Tyrimo rezultatai rodo, kad jaunų suaugusiųjų būsto keliai Vilniuje nėra linijiniai, ką aiškina Forrest (2012) aprašyti „yo-yo“ perėjimai. Surinkti duomenys rodo pasikartojančius jaunų suaugusiųjų grįžimus į šeimos namus. Rezultatais galima pagrįsti ir Clapham (2005) kritiką tradiciniam būsto karjeros modeliui.

Sprendimai dėl būsto buvo glaudžiai susiję su socialiniais santykiais. Šeimos finansinė parama, ypač pagalba sukaupiant pradinį įnašą, daugeliui dalyvių sudarė sąlygas įsigyti nuosavą būstą. Tai atitinka Elder (1998) „susietų gyvenimų“ principą, pagal kurį svarbūs gyvenimo sprendimai formuojasi per santykius su artimaisiais. Čia galima pastebėti individualizacijos paradoksą (Beck ir Beck-Gernsheim, 2002) – nors kelias į nuosavą būstą buvo grindžiamas artimųjų parama, nuosavybė vis tiek buvo įvardinama kaip individualus pasiekimas. Ekonominis kapitalas pasireiškė per finansinius šeimos išteklius. Visgi imties homogeniškumas riboja Bourdieu (1986) kapitalų teorijos taikymą. Šeimos kapitalas atsiskleidžia ypač ryškiai, nes tyrimo imtis labiau atspindi tas trajektorijas, kuriose nuosavo būsto įsigijimas buvo pasiekiamas dėl šeimos paramos. Klausimai apie tai, kaip kapitalų įvairovė formuoja alternatyvias trajektorijas, lieka už šio tyrimo ribų. Bourdieu (1984) *habitus* samprata paaiškina, kaip ir kodėl būsto kriterijai ir lūkesčiai buvo formuojami ankstesnių patirčių.

Tyrimo rezultatai neatsako, ar nuosavo būsto normatyvumas Lietuvoje yra pačių jaunų žmonių vertybė, ar struktūrinė būtinybė, kuriai alternatyvų paprasčiausiai nėra (Ronald, 2008; Brazienė et al., 2018). Tyrimo imtyje Patricija ilgiausiai priešinosi nuosavybei kaip judėjimo laisvę ribojančiam įsipareigojimui, bet galiausiai vis tiek pasirinko tą patį kelią. Atsakyti į šį klausimą galėtų tyrimas, apimantis ir tuos, kurių trajektorija į nuosavybę liko užblokuota, arba kurie sąmoningai renkasi ilgalaikę nuomą vietoj nuosavo būsto įsigijimo.

Rezultatai atitinka Dupuis ir Thorns (1998) požiūrį, kad namų jausmas formuojasi per rutiną, privatumą ir galimybę išreikšti savo tapatybę „*gręžiant sienas*“. Tyrimas taip pat parodė, kad namų reikšmė yra kintanti ir priklauso nuo gyvenimo etapo. Kaip teigia Mallett (2004), namų reikšmė formuojasi per emocinį santykį su gyvenamąja vieta. Tyrimo duomenyse „namais“ skirtingais gyvenimo etapais galėjo būti laikomi tiek tėvų namai, tiek ir nuomojamas, tiek ir nuosavas būstas.

Tyrimas taip pat neatskleidžia lyties įtakos būsto trajektorijoms. Tyrime dalyvavo daugiau moterų nei vyrų: 8 moterys ir 5 vyrai. Duomenys nebuvo analizuojami lyties aspektu, tačiau pastebėta, kad vyrai būsto įsigijimą dažniau argumentuodavo iš finansinės perspektyvos, o moterys dažniau kalbėjo apie emocines reikšmes, pavyzdžiui, saugumą, laisvę, savą erdvę. Nors tyrimo imtis neleidžia daryti įžvalgų apie lyties skirtumus, pastebėtas skirtumas kelia įdomų klausimą

tolimesniems tyrimams: kokią įtaką lytis turi santykiui su nuosavybe. Verta pažymėti, kad tyrimo dalyvių pasakojimuose partnerystė dažniausiai buvo siejama su heteroseksualine pora ir šeimos kūrimu. Tai vėlgi riboja galimybę suprasti, kaip skirtingų partnerystės formų patirtys formuoja būsto kelius.

Šiame darbe dėmesys buvo skiriamas subjektyvioms būsto patirtims ir gyvenimo trajektorijoms, todėl „istorinio laiko ir vietos“ (Elder, 1998) principas daugiausia pristatytas kaip platesnis tyrimo kontekstas. Tyrimo rezultatai neatspindi, kaip COVID-19 pandemija ir karo Ukrainoje sukelta infliacija galėjo paveikti dalyvių būsto kelius. Siekiant geriau juos suprasti, reikalingi tolimesni tyrimai, apimantys įvairesnes socialines grupes, kitus Lietuvos miestus. Ypač įtraukiant jaunos žmones, negalinčius įsigyti nuosavo būsto.

BIBLIOGRAFIJA

1. Aidukaitė, J. (2024). Housing policy in Lithuania: A qualitative study of social housing problems. *Filosofija. Sociologija*, 35(2), 173–182. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.v35i2.5310>
2. Aidukaitė, J., Lipnevič, A., Nefas, S., Narkevičiūtė, A., & Anulytė, F. (2014). *Būsto politika ir visuomenės iniciatyvos mieste*. Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas.
3. Aidukaitė, J., Senkuvienė, K., & Ubarevičienė, R. (2025). Understanding housing issues and satisfaction in Lithuania. In S. Köppe, A. Parma, & B. Sojka (Eds.), *Social policy review 37* (pp. 122–143). Policy Press. <https://doi.org/10.51952/9781447377245.ch007>
4. Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
5. Arundel, R., & Ronald, R. (2021). The false promise of homeownership: Homeowner societies in an era of declining access and rising inequality. *Urban Studies*, 58(6), 1120–1140. <https://doi.org/10.1177/0042098019895227>
6. Baker, E., Beer, A., Daniel, L., Bentley, R., & Lester, L. (2026). Housing careers, housing pathways and young people in developed economies. *Housing Studies*. <https://doi.org/10.1080/02673037.2026.2640192>
7. Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences*. Sage.
8. Biggart, A., & Walther, A. (2006). Coping with yo-yo transitions: Young adults' struggle for support, between family and state in comparative perspective. In C. Leccardi & E. Ruspini (Eds.), *A new youth? Young people, generations and family life* (pp. 41–62). Routledge.
9. Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
10. Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.
11. Braun, V., & Clarke, V. (2022). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. SAGE Publications.
12. Brazienė, R. (2018). Jaunimo apsirūpinimas būstu: Galimybės ir problemos. *Kultūra ir visuomenė: Socialinių tyrimų žurnalas*, 9(2), 131–148. <https://doi.org/10.7220/2335-8777.9.2.6>
13. Brazienė, R., & Mikutavičienė, I. (2018). Būsto politikos vertinimas Lietuvoje: jaunimo grupės požiūris. *Viešojo politika ir administravimas*, 17(3), 470–483. <https://doi.org/10.5755/j01.ppa.17.3.21959>

14. Brazienė, R., Žily, A., Indriliūnaitė, R., & Mikutavičienė, I. (2018). *Jaunimas ir būstas Lietuvoje: Skirtingos galimybės, trajektorijos ir iššūkiai*. Vytauto Didžiojo universitetas. <https://doi.org/10.7220/9786094673542>
15. Burneika, D., Ubarevičienė, R., & Baranauskaitė, A. (2019). Soviet housing estates in Vilnius, Lithuania: Socio-ethnic structure and future(-less?) perspectives. In D. B. Hess & T. Tammaru (Eds.), *Housing estates in the Baltic countries: The legacy of central planning in Estonia, Latvia and Lithuania* (pp. 115–136). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-23392-1_6
16. Carr, D. (2018). The linked lives principle in life course studies: Classic approaches and contemporary advances. In D. Alwin, D. Felmlee, & D. Kreager (Eds.), *Social networks and the life course* (pp. 27–43). Springer.
17. Clapham, D. (2002). Housing pathways: A post modern analytical framework. *Housing, Theory and Society*, 19(2), 57–68. <https://doi.org/10.1080/140360902760385565>
18. Clapham, D. (2005). *The meaning of housing: A pathways approach*. The Policy Press.
19. Clapham, D., Mackie, P., Orford, S., Thomas, I., & Buckley, K. (2014). The housing pathways of young people in the UK. *Environment and Planning A*, 46(9), 2016–2031. <https://doi.org/10.1068/a46273>
20. Clark, W. A. V., & Davies Withers, S. (2009). Fertility, mobility and labour-force participation: A study of synchronicity. *Population, Space and Place*, 15(4), 305–321. <https://doi.org/10.1002/psp.555>
21. Clark, W. A. V., & Huang, Y. (2003). The life course and residential mobility in British housing markets. *Environment and Planning A*, 35(2), 323–339. <https://doi.org/10.1068/a3542>
22. Coles, B. (1995). *Youth and social policy: Youth citizenship and young careers*. UCL Press.
23. Daukšaitė, L. (2019). Tapsmas suaugusiuoju: Išėjimas iš tėvų namų paskutinėje sovietmečio ir pirmojoje posovietinėje kartose. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1(44), 131–154.
24. Dupuis, A., & Thorns, D. C. (1998). Home, home ownership and the search for ontological security. *The Sociological Review*, 46(1), 24–47.
25. Easthope, H. (2004). A place called home. *Housing, Theory and Society*, 21(3), 128–138. <https://doi.org/10.1080/14036090410021360>
26. Elder, G. H., Jr. (1994). Time, human agency, and social change: Perspectives on the life course. *Social Psychology Quarterly*, 57(1), 4–15. <https://doi.org/10.2307/2786971>
27. Elder, G. H., Jr. (1998). The life course as developmental theory. *Child Development*, 69(1), 1–12. <https://doi.org/10.2307/1132065>

28. Elder, G. H., Jr., Johnson, M. K., & Crosnoe, R. (2003). The emergence and development of life course theory. In J. T. Mortimer & M. J. Shanahan (Eds.), *Handbook of the life course* (pp. 3–19). Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-306-48247-2_1
29. Eurostat. (2025). *Distribution of population by tenure status, type of household and income group (ilc_lvho02)* [Data set]. European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvho02/default/table
30. Eurostat. (2026). *Estimated average age of young persons leaving the parental household* [Duomenų rinkinys]. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/YTH_DEMO_030_custom_18064757/default/table?lang=en
31. Evans, K. (2007). Concepts of bounded agency in education, work, and the personal lives of young adults. *International Journal of Psychology*, 42(2), 85–93. <https://doi.org/10.1080/00207590600991237>
32. Forrest, R. (2012). Making sense of the housing trajectories of young people. In R. Forrest & N. M. Yip (Eds.), *Young people and housing: Transitions, trajectories and generational fractures* (pp. 1–14). Routledge.
33. Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
34. Indriliūnaitė, R., & Žilyš, A. (2018). Lietuvos būsto politikos keliama iššūkiai jaunimui privačioje būsto valdoje. *Viešojo politika ir administravimas*, 17(3), 454–469. <https://doi.org/10.5755/j01.ppaa.17.3.21958>
35. Kendig, H. L. (1990). A life course perspective on housing attainment. In D. Myers (Ed.), *Housing demography: Linking demographic structure and housing markets* (pp. 133–156). The University of Wisconsin Press.
36. Krupickaitė, D. (2014). Vilnius – between persistence and socio-spatial change. *Europa Regional*, 20(2), 74–86.
37. Kulu, H., & Steele, F. (2013). Interrelationships between childbearing and housing transitions in the family life course. *Demography*, 50(5), 1687–1714. <https://doi.org/10.1007/s13524-013-0216-2>
38. Lersch, P. M., & Dewilde, C. (2015). Employment insecurity and first-time homeownership: Evidence from twenty-two European countries. *Environment and Planning A*, 47(3), 607–624. <https://doi.org/10.1068/a130358p>
39. Mallett, S. (2004). Understanding home: A critical review of the literature. *The Sociological Review*, 52(1), 62–89. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2004.00442.x>

40. Mulder, C. H., & Wagner, M. (2001). The connections between family formation and first-time home ownership in the context of West Germany and the Netherlands. *European Journal of Population*, 17(2), 137–164. <https://doi.org/10.1023/A:1010706308868>
41. OECD. (2023). *Policy actions for affordable housing in Lithuania*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ca16ff6d-en>
42. Poderys, D., Stankuvienė, M., Skinkys, D., Baliukonis, L., & Petrokaitė, A. (2024). *Būsto įperkamumo tyrimas* (Teminių straipsnių serija Nr. 54). Lietuvos bankas.
43. Registrų centras. (2025, rugsėjo 12). *Pirminiai duomenys (raw data) apie sutartis, įkeitimus ir hipotekas* [Duomenų rinkinys]. <https://www.registrucentras.lt/atviri-duomenys-ir-statistika/pirminiai-duomenys-raw-data-apie-sutartis-ikeitimus-ir-hipotekas>
44. Ronald, R. (2008). *The ideology of home ownership: Homeowner societies and the role of housing*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230582286>
45. Rowlands, R., & Gurney, C. M. (2000). Young peoples' perceptions of housing tenure: A case study in the socialization of tenure prejudice. *Housing, Theory and Society*, 17(3), 121–130. <https://doi.org/10.1080/14036090051084423>
46. Segalovičius, A. (2021). Būstas kaip vartojimo objektas: Funkcinės, simbolinės ir investicinės vertės analizė. *Filosofija. Sociologija*, 32(4), 357–366.
47. Skobba, K. (2023). Housing careers and housing pathways: Conceptual evolution or confusion? *Housing, Theory and Society*, 40(4), 485–502. <https://doi.org/10.1080/14036096.2023.2205403>
48. Somerville, P. (1992). Homelessness and the meaning of home: Rooflessness or rootlessness? *International Journal of Urban and Regional Research*, 16(4), 529–539.
49. Stephens, M., Lux, M., & Sunega, P. (2015). Post-socialist housing systems in Europe: Housing welfare regimes by default? *Housing Studies*, 30(8), 1210–1234. <https://doi.org/10.1080/02673037.2015.1013097>
50. Tuan, Y.-F. (1980). Rootedness versus sense of place. *Landscape*, 24(1), 3–8.
51. Ubarevičienė, R., & Burneika, D. (2015). Spatial transformation of the economy in the post-communist period: The case of the Vilnius urban region. In M. Brunn (Ed.), *The Baltic Sea region: Cultures, politics, societies* (pp. 277–296). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-11415-5_15
52. Žilinskienė, L. (2023). 1980–2000 m. gimusiųjų gyvenimo pasirinkimai socialinių pokyčių kontekste. *Filosofija. Sociologija*, 34(4 priedas), 104–116. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2023.34.4Priedas.Special-Issue.9>
53. Žilinskienė, L., & Navickė, J. (2022). Ar nestabilumo laikotarpiu – 1980–2000 metais gimusieji renkasi saugesnį gyvenimą? Vilniaus universitetas.

<https://www.fsf.vu.lt/naujienos/fakulteto-ivykiai/4730-ar-nestabilumo-laikotarpiu-1980-2000-metais-gimusieji-renkasi-saugesnes-gyvenimo-strategijas>

54. Žilys, A. (2018). Būsto karjera ir jos trajektorijos demografinio gyvenimo ciklo pradžioje: Lietuvos jaunimo apsirūpinimo būstu situacija. *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, 9(2), 193–227. <https://doi.org/10.7220/2335-8777.9.2.9>

PRIEDAI

1 priedas. Pusiau struktūruoto giluminio interviu gairės

I. Pirmasis būstas ir būsto istorija:

1. Pradėti norėčiau nuo Jūsų vaikystės, papasakokite prašau apie pirmuosius savo namus.
 - a) Prašau papasakokite, kaip atrodė namai?
 - b) Kas Jums tuose namuose patiko?
2. Papasakokite, kokios priežastys lėmė persikraustymą?
3. Kur kraustėtės toliau? Papasakokite apie šiuos namus.
4. Kas Jums patiko tuose būstuose?
5. Kaip atrodė Jūsų gyvenimas tuo metu?
(kartojama ir aptariami visi namai, kuriuose buvo gyventa)
6. Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenote prieš pirkdama(-s) šį butą.

II. Nuosavo būsto įsigijimas:

1. Papasakokite, kaip nusprendėte įsigyti būstą.
2. Papasakokite, kas vyko Jūsų gyvenime, kai nusprendėte įsigyti butą.
3. Kokie kriterijai Jums buvo svarbūs renkantis būstą? Kokie veiksniai buvo svarbiausi?
4. Papasakokite, kaip vyko būsto paieška ir įsigijimo procesas.
5. Kaip Jūsų minėtus aspektus atitinka šis gyvenamasis butas?
6. Kaip vyko būsto įsirengimas?

III. Gyvenimas nuosavame būste:

1. Papasakokite apie savo gyvenimą šiame būste.

Baigiamieji klausimai:

1. Kaip galėtumėte palyginti dabartinę gyvenamąją vietą su vietomis, kuriose gyvenote anksčiau?
2. Jei rinktumėtės pirkti butą dabar – ar rinktumėtės tą patį butą?
3. Papasakokite, kur matote save gyvenant ateityje – ar planuojate keisti gyvenamąją vietą?